Το να είσαι άνθρωπος σημαίνει ότι είσαι ικανός για μουσική, όπως είσαι ικανός για ομιλία.

Rosamund Shuter-Dyson

Νουνούρα, μουρμούρα, νιουνιούρα ή... kazoo;

Όλα τα παραπάνω ονόματα αναφέρονται στο ίδιο πρωτότυπο μουσικό όργανο που μπορείς κι εσύ εύκολα να κατασκευάσεις!

Θα χρειαστείς:[1]

- ηλεκτρολογικό σωλήνα ελαφρού τύπου Ø 16 χιλιοστών
- ένα πλαστικό σακουλάκι τροφίμων
- ψαλίδι
- σελοτέιπ ή χαρτοταινία.

Περιγραφή κατασκευής

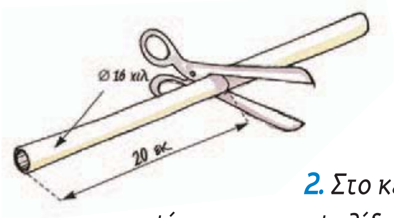

1. Κόψε ένα κομμάτι από το σωλήνα μήκους περίπου 20 εκ.

2. Στο κέντρο του σωλήνα κάνε δύο κοψίματα με το ψαλίδι σε γωνία 45 μοιρών, ώστε να σχηματιστεί μια τρύπα σε σχήμα ρόμβου.

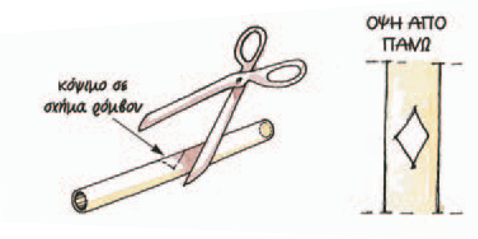

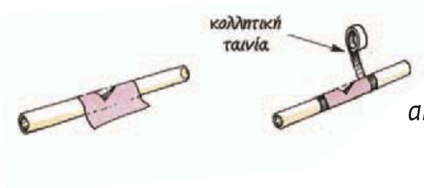

3. Με ένα κομμάτι από το σακουλάκι κάλυψε την τρύπα. Σταθεροποίησέ το με το σελοτέιπ φροντίζοντας να μην είναι πολύ τεντωμένο αλλά ούτε και εντελώς χαλαρό.

4. Βάλε τα χείλη σου στο ένα άκρο και μουρμούρισε την αγαπημένη σου μελωδία. Προσοχή: Μη φυσάς, να μουρμουράς!

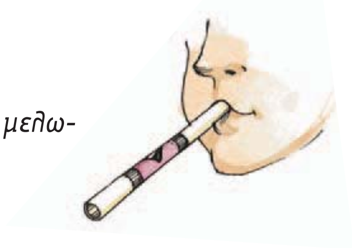

Άκουσε το γνωστό μουσικό θέμα του Ροζ Πάνθηρα και δοκίμασε να το παίξεις με τη νουνούρα σου. Είναι απλό! Μουρμούρισέ το και η μουρμούρα θα γίνει... μουσική. Όταν είσαι έτοιμος, ξεκινάμε!

---

1. Η κατασκευή είναι από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σώστε το Ροζ Πάνθηρα

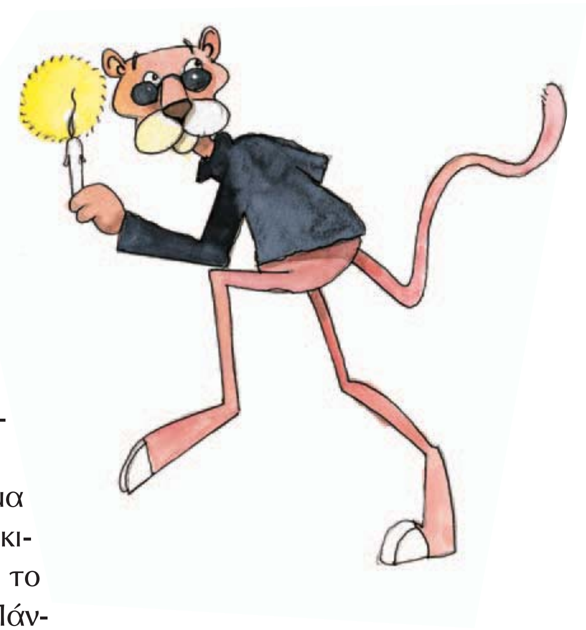

Ο ήρωάς μας στην προσπάθειά του να ξεφύγει από τον τρομερό διώκτη του, τον επιθεωρητή Κλουζώ, βρίσκεται εγκλωβισμένος σε ένα δωμάτιο. Στη μέση του δωματίου κοιμάται ο επιθεωρητής και ο σκύλος του. Και το χειρότερο; Ο επιθεωρητής έχει κλείσει όλα τα φώτα και ο Ροζ Πάνθηρας δεν βλέπει ούτε τη μύτη του!
Βοηθήστε τον Πάνθηρα να φτάσει στην έξοδο του δωματίου αποφεύγοντας τα εμπόδια, δηλαδή τον κοιμισμένο επιθεωρητή και το σκύλο του.
Όσο παίζετε με τις νουνούρες το γνωστό μουσικό θέμα (σε όποιο τέμπο θέλετε) σημαίνει ότι ο Ροζ Πάνθηρας κινείται «σωστά» αποφεύγοντας τα εμπόδια. Αν αλλάξει το μουσικό θέμα, σημαίνει ότι υπάρχει κίνδυνος και ο Ροζ Πάνθηρας, αφού πρώτα ακινητοποιηθεί άμεσα, θα πρέπει να αλλάξει κατεύθυνση.

Οδηγήστε τον γρήγορα στην έξοδο γιατί ο επιθεωρητής μπορεί να ξυπνήσει από λεπτό σε λεπτό.

Το ηχοκατευθυνόμενο... ρομπότ

Η επιστήμη προοδεύει και προσπαθεί, όπως πάντα στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας, να βελτιώσει και να διευκολύνει τις συνθήκες ζωής. Ένα πρωτότυπο και φιλόδοξο ερευνητικό πρόγραμμα παρουσιάζεται από τους επιστήμονες: το πρώτο ηχοκατευθυνόμενο ανθρωποειδές.

Όχι, δεν πρόκειται για ταινία επιστημονικής φαντασίας. Το ανθρωποειδές ακούει και ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένους ήχους: με το τύμπανο πηγαίνει μπροστά, με την ξύστρα πίσω, με τη μαράκα περιστρέφεται δεξιόστροφα και με τα πιατίνια αρχίζει να τραγουδάει για χάρη σας!

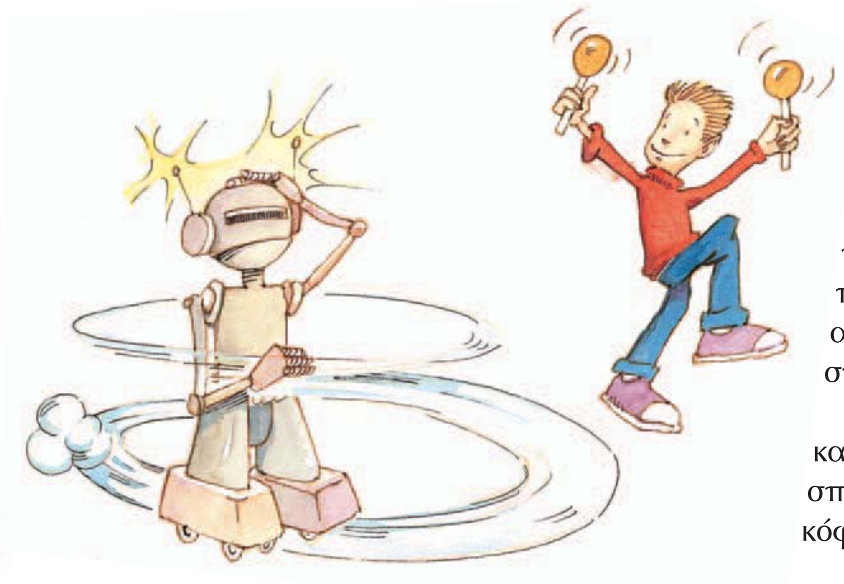

Όσο γρηγορότεροι, δυνατότεροι ή σιγανότεροι είναι οι ήχοι που ακούγονται, ανάλογη είναι και η κίνησή του. Αν βαρεθήκατε να το ακούτε να τραγουδά, απλά ξαναχτυπήστε τα πιατίνια. Πάρτε λοιπόν τα όργανα, διαλέξτε ένα ανθρωποειδές και παρουσιάστε τις δυνατότητές του.

Από εσάς εξαρτάται αν το καινούργιο προϊόν θα βρεθεί στο σπίτι κάθε πραγματικού μουσικόφιλου!

Αυτό που είναι το καλύτερο στη μουσική δε βρίσκεται στις νότες.

Gustan Mahler

Θέλεις να «δεις» τον ήχο;

Μπορείς να κατασκευάσεις ένα δικό σου «παλμογράφο»[2]!

Θα χρειαστείς:

- 1 τενεκεδένιο κουτί
- ανοιχτήρι για κονσέρβες
- 1 μπαλόνι
- ψαλίδι
- 1 κομμάτι καθρέφτη
- ένα σφυρί και μια σακούλα
- σχολική κόλλα
- γάντια εργασίας
- ...ήλιο.

Η κατασκευή να γίνει με την επίβλεψη ενήλικου!

Περιγραφή κατασκευής

1. Αφαίρεσε με το ανοιχτήρι το καπάκι και τον πάτο από το κουτί. Κόψε το λαιμό του μπαλονιού και τέντωσέ το στο ένα άκρο του κουτιού.

2. Δίπλωσε προσεκτικά ένα κομμάτι από παλιό καθρέφτη με τη σακούλα και σπάσε το με το σφυρί σου.

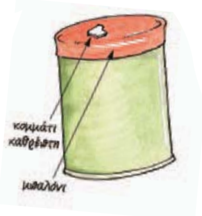

3. Φορώντας γάντια εργασίας, διάλεξε προσεκτικά ένα κομματάκι από το σπασμένο καθρέφτη με μέγεθος περίπου 1Χ1 εκ. και κόλλησέ το στο χώρο μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας του κύκλου. Το διπλανό σχήμα θα σε βοηθήσει.

4. Και τώρα είσαι έτοιμος για να... δεις τον ήχο. Να τι πρέπει να κάνεις.

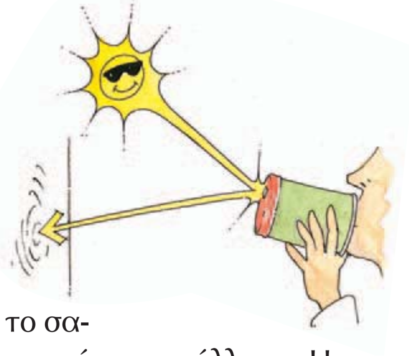

Στάσου σε ένα μέρος που να το «βλέπει» ο ήλιος και στείλε μια ακτίνα του σε ένα σκιερό σημείο έτσι ώστε να δημιουργείται μια φωτεινή «κηλίδα».

Ακούμπησε το ανοιχτό μέρος του κουτιού ανάμεσα στα χείλη και το σαγόνι σου. Τραγούδησε και η μεμβράνη με το κομμάτι του καθρέφτη θα αρχίσει να πάλλεται. Η φωτεινή κηλίδα στον τοίχο θα αλλάζει σχήματα ανάλογα με την ένταση και το ηχόχρωμα της φωνής σου!

---

2. Η κατασκευή είναι από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ποιος είναι αυτός που τραγουδάει;

Ηχογράφησε τον εαυτό σου και ένα φίλο σου με κασετόφωνο ή μέσα από την κάρτα ήχου ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Άκουσε πρώτα τη φωνή του φίλου σου. Την αναγνωρίζεις; Πώς τη χαρακτηρίζεις (λεπτή, βαθιά, τσιριχτή...);

Προτού ακούσεις την ηχογράφηση με τη δική σου φωνή, γράψε πώς τη χαρακτηρίζεις. Άκουσε τώρα τη δική σου φωνή. Την αναγνωρίζεις; Πώς τη χαρακτηρίζεις τώρα;

Τι μας λέει η επιστήμη[3]

Όταν μιλάς ή τραγουδάς, το μεγαλύτερο ποσοστό των δονήσεων της φωνής σου –ειδικά αυτές με τις πιο χαμηλές συχνότητες– φτάνουν στον κοχλία του αφτιού σου «από μέσα προς τα έξω», δηλαδή περνούν μέσα από τα οστά του κρανίου σου!

Οι δονήσεις αυτές, που είναι πλούσιες σε χαμηλές συχνότητες, δημιουργούν την εντύπωση ότι η φωνή σου είναι γεμάτη, ότι δηλαδή έχει όγκο. Όταν ακούς τη φωνή σου ηχογραφημένη από μαγνητοταινία, την ακούς «από έξω προς τα μέσα» και οι χαμηλές συχνότητες καταπνίγονται. Έτσι σου δημιουργείται η εντύπωση ότι η φωνή σου είναι πιο λεπτή και πιο φτωχή, δηλαδή χωρίς όγκο!

Πειραματίσου!

Για να αντιληφθείς καλύτερα το ρόλο που παίζουν οι συχνότητες δοκίμασε το εξής: Άκουσε το ίδιο ηχογραφημένο απόσπασμα με τη φωνή σου 1. με ακουστικά, 2. από ένα μικρό κασετόφωνο και 3. από ένα μεγάλο στερεοφωνικό συγκρότημα. Η ηχητική πηγή είναι η ίδια. Το ηχητικό αποτέλεσμα που φτάνει κάθε φορά στα αφτιά σου είναι το ίδιο;

2.1 Ακουστικά

2.2 Μικρό κασετόφωνο

2.3 Ηχεία στερεοφωνικού

3. Βλ. Σπυρίδη Χ. (1996). *Μουσική Ακουστική*. Θεσσαλονίκη.

Ποτέ δε θα μας περνούσε από το νου να πούμε για τον αρχαϊκό κούρο τι ωραία πέτρα. Λέμε όμως για ένα τραγούδι τι ωραία φωνή.

Ρώτας

• Πάρε ένα ποτήρι με νερό και ένα καλαμάκι. Κάθισε σωστά: κεφάλι, ώμοι, λεκάνη σε ευθεία γραμμή. Το σαγόνι σου να είναι χαλαρό. Τοποθέτησε το καλαμάκι κοντά στην επιφάνεια του νερού. Πάρε το ποτήρι στο ένα χέρι και ακούμπησε τον αντίχειρα του άλλου χεριού στο διάφραγμα.

Πάρε βαθιά ανάσα και έκπνευσε αργά πιέζοντας το διάφραγμα και κάνοντας μπουρμπουλήθρες.

• Ξάπλωσε στο πάτωμα και τοποθέτησε στην κοιλιά σου, προς το κάτω μέρος της, ένα χοντρό βιβλίο. Χαλάρωσε, ανάσανε βαθιά και συγκέντρωσε τη σκέψη σου στο σημείο αυτό. Να εισπνεύσεις και να εκπνεύσεις αργά έτσι ώστε να νιώθεις το βιβλίο να ανεβοκατεβαίνει στο ρυθμό της αναπνοής. Τραγούδησε ένα γνωστό σου τραγούδι προσπαθώντας το βιβλίο να ανεβοκατεβαίνει όπως πριν.

• Στάσου όρθιος στη σωστή στάση. Χαλάρωσε, πάρε βαθιές ανάσες και γείρε αργά χωρίς πίεση το κεφάλι προς τους ώμους, πρώτα δεξιά και έπειτα αριστερά. Σήκωσε το δεξί χέρι, αγκάλιασε το κεφάλι όπως ο Νότης και φέρε το αργά και μαλακά προς τα δεξιά. Μείνε σ' αυτή τη θέση για δύο-τρεις απλές αναπνοές. Κάνε το ίδιο και με το άλλο χέρι.

Νους υγιής εν σώματι υγιεί

Μάντεψε ποια από τα παρακάτω κάνουν καλό στην υγεία σου και τη φωνή σου και σημείωσέ τα με ένα ✔. Όσα πιστεύεις ότι κάνουν κακό σημείωσέ τα με ένα Χ. **Σύγκρινε** τις απαντήσεις σου με αυτές των συμμαθητών σου.

Αναψυκτικά		Φρούτα		Ξενύχτι		Καφές	
Γάλα		Παγωτό		Γυμναστική		Ψάρι	
Καπνός		Λαχανικά		Χυμοί		Πατατάκια	
Κρέας		Γλυκά		Δημητριακά		Αλκοόλ	

• Σκέψου και γράψε ένα επάγγελμα στο οποίο χρειάζεται κάποιος να έχει δυνατή και υγιή φωνή με καθαρή άρθρωση. Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

Επάγγελμα	Αιτιολογία

Ό,τι κανείς έφτιαξε με τα ίδια του τα χέρια, καρφώνοντας, λιμάροντας και βάφοντας, του ανήκει περισσότερο απ' το καλύτερο κουρδισμένο και μουσικά ανεπίληπτο όργανο που προέρχεται από ένα κατάστημα.

Herman Reaner

Πολλοί καλλιτέχνες, Έλληνες και ξένοι, έχουν εμπνευστεί από τη μουσική και έχουν δημιουργήσει θαυμάσια έργα.

Στον πίνακα του Γ. Ιακωβίδη που έχει τίτλο *Παιδική συναυλία* βλέπεις ένα παιδί να παίζει ένα πρωτότυπο «μουσικό όργανο»: ένα μεταλλικό ποτιστήρι που το χρησιμοποιεί σαν χάλκινο πνευστό όργανο!

Έχεις δει κάπου αλλού τέτοια παράξενα όργανα;

4.1 Παιδική Συναυλία

Περίγραψε το πιο ασυνήθιστο αντικείμενο που έχεις χρησιμοποιήσει για να βγάλεις ήχο. Πώς το ανακάλυψες;

Οι λαλίτσες της... Επανάστασης!

Οι λαλίτσες (bird whistles) ήταν παλιότερα από τα πιο αγαπημένα παιχνίδια των παιδιών. Έβγαζαν έναν ήχο παρόμοιο με το κελάηδημα των πουλιών, γι' αυτό ήταν γνωστές σε πολλές περιοχές με την ονομασία «αηδονάκια» ή «κούκοι».

Έλαβαν μέρος ακόμα και... στην Επανάσταση του 1821! Φτιάχνονταν κυρίως από πηλό και είχαν συνήθως σχήμα πουλιού, στάμνας κ.λπ. Επειδή χρειάζονταν μια ποσότητα νερού για να λειτουργήσουν, λέγονταν και «νεροσφυρίχτρες». Τις συναντάμε σε πολλές χώρες του κόσμου σε μια απίστευτη ποικιλία σχημάτων.

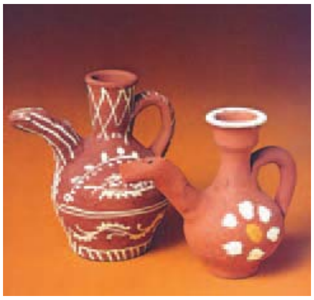

4.2 Πήλινες λαλίτσες

«Ἤμην εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε οἱ πατριῶται τῆς Κερκύρας μὲ ἔπεμψαν πράγματα τινά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶδα αἴφνης ἕνα κοῦκκον, δύο κούκκους, τρεῖς κούκκους, τέσσαρας κούκκους, πέντε κούκκους. Παρατηρῶ, σκέπτομαι τί θέλουν τόσοι κοῦκκοι – καὶ τί εὑρίσκω ἐντὸς αὐτῶν; Τὴν παροῦσαν προκήρυξιν (δείχνει την περίφημη προκήρυξη του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, 25 Μαρτίου 1821)»

Από το λόγο του πρωθυπουργού Κωλέτη το Νοέμβριο του 1845

Έμαθα μόλις στα γηρατειά μου πώς να χρησιμοποιώ τα πνευστά. Και τώρα που το κατάλαβα πρέπει να αφήσω τον κόσμο τούτο.

J. Haydn

Σταυρόλεξο[4]

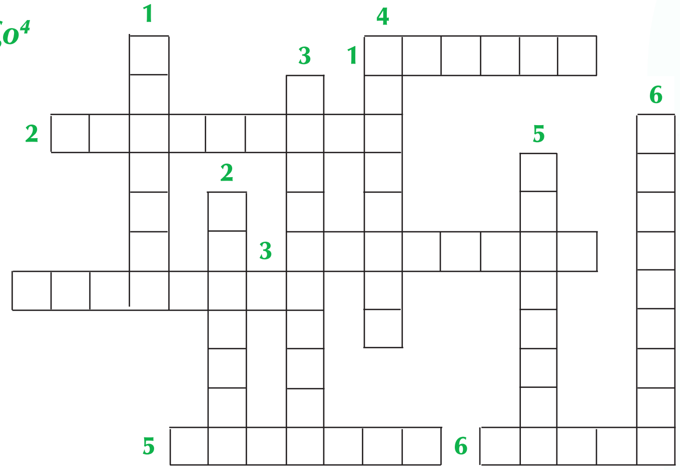

Οριζόντια

1. Το πιο μεγάλο αερόφωνο της στρατιωτικής μπάντας.
2. Το μέρος των χάλκινων πνευστών που ακουμπάει στα χείλη του μουσικού.
3. Έχει δυνατό και οξύ ήχο, τρεις βαλβίδες και επιστόμιο.
4. Την κάνουμε όταν αλλάζουμε κάποια στοιχεία ενός μουσικού έργου.
5. Το εξάρτημα των χάλκινων πνευστών που μας βοηθάει να αλλάζουμε τους ήχους.
6. Το σχήμα του είναι κυκλικό και είναι χάλκινο πνευστό.

Κάθετα

1. Με τους ήχους του πήγαιναν οι αρχαίοι πρόγονοί μας στη μάχη.
2. Λέμε και έτσι τα αερόφωνα όργανα.
3. Το ακούς στις παρελάσεις.
4. Μουσικό όργανο που έχει αλλάξει ελάχιστα τα τελευταία πεντακόσια χρόνια.
5. Μπορεί να είναι μελωδικό ή ρυθμικό.
6. Ένας από τους χορούς μας που θυμίζει ένα επάγγελμα.

Μια... παρεξήγηση

Αν ανοίξεις το ραδιόφωνό σου την 28η Οκτωβρίου είναι πολύ πιθανό να ακούσεις το γνωστό τραγούδι των Μ. Χατζηδάκι και Ν. Γκάτσου *Χασάπικο 40*.

Ο τίτλος αυτός έχει δημιουργήσει την εξής παρεξήγηση: Πολλοί θεωρούν ότι αναφέρεται στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, γι' αυτό οι ραδιοφωνικοί σταθμοί το εντάσσουν στο πρόγραμμά τους την ημέρα αυτή. Ο συνθέτης όμως το ονόμασε έτσι επειδή το εμπνεύστηκε από τη *συμφωνία αρ. 40* του Μότσαρτ (Mozart)! Άκουσε δύο αποσπάσματα από τα έργα αυτά και κάνε τις δικές σου παρατηρήσεις.

4. Δημιουργία σταυρόλεξου: Παναγιώτης Καμπύλης.

Υπάρχει ένας συνεχής διάλογος ανάμεσα στο χέρι και στο όργανο, ανάμεσα στο χέρι και την κουλτούρα... Το χέρι μάς εκπλήσσει, δημιουργεί και λύνει προβλήματα από μόνο του. Συχνά, αινίγματα που μας ταλαιπωρούν νοητικά λύνονται εύκολα και ασυνείδητα από το χέρι.

Stephen Nachmanovitch

Κατάγραψε εδώ το ρυθμικό οστινάτο για το τραγούδι Ναπολιτάνος

Η ιστορία του Πάνου και του... Ναπολιτάνου

«Μάχες σκληρές δίνονται επί μια εβδομάδα για την κατάληψη ενός υψώματος. Τα πράγματα δυσκολεύουν καθώς τελειώνουν τα τρόφιμα και το νερό. Δύο εθελοντές προσφέρονται να πάνε στο ποτάμι για νερό: από τη μια ο Έλληνας στρατιώτης Πάνος από το Αιτωλικό και από την άλλη ένας Ιταλός στρατιώτης από τη Νάπολη. Στο ποτάμι έρχονται αντιμέτωποι και καθώς αντικρίζει ο ένας τον άλλον η πρώτη σκέψη τους είναι να σκοτώσουν τον εχθρό. Όμως κάτι τους κρατάει και προσπαθούν να επικοινωνήσουν με νοήματα...»

Πώς νομίζεις ότι τελείωσε η ιστορία αυτή; Δώσε τη δική σου εκδοχή είτε σε στίχους είτε σε πεζό κείμενο.

Γιατί επέλεξες αυτό το τέλος για την ιστορία;

Ώρα για «αυτοκριτική»

Συμπλήρωσε τα παρακάτω τετράγωνα και στο τέλος γράψε ένα μικρό κείμενο με τη γνώμη σου για το σενάριο, την ηθοποιία, τη σκηνοθεσία, τη μουσική υπόκρουση κ.λπ. στο δρώμενο που παίξατε με βάση το τραγούδι *Ναπολιτάνος*.

Ο θεατής καταλαβαίνει το σενάριο;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
Οι ηθοποιοί ήταν πειστικοί στους ρόλους τους;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
Υπήρχε σωστός συντονισμός όλων των συντελεστών;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
Η μουσική υπόκρουση ήταν κατάλληλη;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
Υπήρχε ισορροπία ανάμεσα στη μουσική και την κίνηση των ηθοποιών;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
Όλα τα μέλη της ομάδας συνεργάστηκαν το ίδιο καλά;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐

Δύο τραγούδια - ίδια μουσική;

Πολλές φορές στην ιστορία των τραγουδιών συναντάμε «παράξενα» πράγματα. Η ίδια μελωδία να υπάρχει σε εντελώς διαφορετικούς στίχους.

Στο τραγούδι *Παιδιά, της Ελλάδος Παιδιά* των Μ. Τραϊφόρου και Μ. Σουγιούλ που έχει συνδεθεί όσο κανένα άλλο με το έπος του '40 χρησιμοποιήθηκε η γνωστή και αγαπημένη μελωδία του ερωτικού τραγουδιού *Ζεχρά* με στίχους όμως εμπνευσμένους από τον αγώνα των Ελλήνων στα βουνά της Αλβανίας.

Περίπου κάτι αντίστοιχο συμβαίνει με τα ιδιόμελα ή προσόμοια της βυζαντινής μουσικής που είναι ψαλμοί με το ίδιο μέλος αλλά διαφορετικό κείμενο.

Κάνε τη δική σου διασκευή

Δοκίμασε να διασκευάσεις ένα αγαπημένο σου τραγούδι βάζοντάς του στίχους που να έχουν σχέση με το έπος του '40, τον αγώνα για ελευθερία, τον πόλεμο, την αντίσταση στο φασισμό. Γράψε τους στίχους που επέλεξες. Θα ήθελες να τους παρουσιάσεις στην τάξη και να τους τραγουδήσεις;

7. Τα σύμβολα της μουσικής

Η μουσική περιέχει τις νότες· δεν περιέχεται σ' αυτές. Οι νότες είναι σημάδια που βοηθούν το μουσικό να καταλάβει ποια είναι η μουσική. Αλίμονο αν αυτός καταλάβει μόνο τις νότες.

Ρώτας

Μουσικοί και... μουσεία

7.1 Προθήκη Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά με μουσικά εκθέματα

Σε πάρα πολλά μουσεία της χώρας μας υπάρχουν εκθέματα που σχετίζονται με τη μουσική και σε περιμένουν να τα ανακαλύψεις!

Για παράδειγμα, στον πρώτο όροφο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά εκτίθενται μερικά ξεχωριστά ευρήματα, που βρέθηκαν στον «τάφο του ποιητή» στη Δάφνη και αποτελούσαν τα εργαλεία ενός μουσικού της αρχαίας Ελλάδας. Είναι τα εξής:

- Ένα τρίγωνο, όχι το γνωστό μας μεταλλικό ιδιόφωνο αλλά ένα χορδόφωνο ξύλινο όργανο που μοιάζει με μικρή άρπα.
- Μια λύρα φτιαγμένη από καβούκι χελώνας.
- Ένας καλαμένιος αυλός.
- Ένα σιδερένιο πριόνι που μοιάζει εκπληκτικά με τα σημερινά πριόνια.
- Μια ξύλινη κασετίνα, ένας χάλκινος κονδυλοφόρος και μια σιδερένια ξύστρα.
- Πέντε κερωμένα πλακίδια δεμένα σε βιβλίο.
- Ένας κατεστραμμένος πάπυρος.

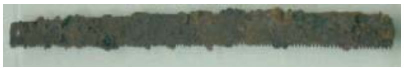

7.2 Αρχαίο πριόνι

7.3 Πινακίδες με κερί που χρησίμευαν για τη γραφή της μουσικής

Όλα αυτά τα αντικείμενα μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τους μουσικούς στην αρχαία Ελλάδα, όπως ότι ο μουσικός ήταν πολύ συχνά ο κατασκευαστής αλλά και ο συντηρητής των μουσικών του οργάνων ή ότι ο ποιητής συνέθετε συνήθως μόνος του και τη μουσική συνοδεία των έργων του. Για την καταγραφή της μουσικής χρησιμοποιούσαν εκτός από τους πάπυρους και άλλα μέσα όπως τα κερωμένα πλακίδια που βλέπεις στην εικόνα.

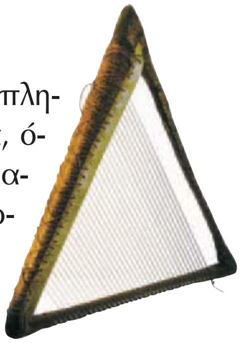

7.4 Τρίγωνο. Κατασκευή: Ν. Μπρας

Μια καλή ιδέα!

Όταν επισκεφθείς ξανά κάποιο μουσείο με την τάξη σου ή την οικογένειά σου προσπάθησε να εντοπίσεις τα εκθέματα που έχουν σχέση με τη μουσική όπως το αγγείο που βλέπεις στη διπλανή φωτογραφία. Σημείωσε τα στοιχεία του εκθέματος (σε ποια αίθουσα βρίσκεται, τι αναπαριστά κ.λπ.) και ενημέρωσε γι' αυτό τους συμμαθητές σου.

7.5 Τρίγωνο ανάμεσα σε δελφίνια

Φτιάξε μια αρχαία ελληνική παρτιτούρα[5]

Θα χρειαστείς:

- μια παλιά μεταλλική κασετίνα και μερικά κεριά
- ένα παλιό κατσαρολάκι και ένα γκαζάκι
- γάντια κουζίνας
- μια μικρή σπάτουλα
- μια οδοντογλυφίδα.

Περιγραφή κατασκευής

1. Με τη βοήθεια του δασκάλου σου ή κάποιου μεγαλύτερου βάλε τα κεριά στο κατσαρολάκι και άναψε το γκαζάκι για να λιώσουν.

2. Άδειασε προσεκτικά το κερί στην κασετίνα μέχρι επάνω και άφησέ το να κρυώσει. Μην ξεχάσεις να ζητήσεις τη βοήθεια ενός ενηλίκου!

3. Όταν κρυώσει το κερί, γράψε με μια οδοντογλυφίδα τα δικά σου μουσικά σύμβολα. Με τη σπάτουλα μπορείς να κάνεις ξανά επίπεδο το κερί για να γράψεις κάτι άλλο ή να κάνεις κάποιες διορθώσεις.

Δημιουργήστε τη δική σας σημειογραφία

Χωριστείτε σε δύο ομάδες: των συνθετών και των μουσικών. Οι συνθέτες επινοούν μια δική τους σημειογραφία και γράφουν μια σύντομη μελωδία στο κερί ή σε ένα χαρτί. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν γράμματα, σχέδια, σύμβολα, χρώματα, σχήματα ή ό,τι άλλο θελήσουν. Στη συνέχεια πρέπει να διδάξουν τη σύνθεσή τους στους μουσικούς και να τους διευθύνουν στην πρώτη εκτέλεση του έργου τους.

Μουσική σε κάθε μέσο!

Η έμπνευση μπορεί να έρθει στον καλλιτέχνη κάθε στιγμή. Η ανάγκη της καταγραφής είναι άμεση. Έτσι πολλές μελωδίες γράφτηκαν για πρώτη φορά σε χαρτοπετσέτες, πακέτα από τσιγάρα κ.ο.κ.

Στη διπλανή φωτογραφία βλέπεις σημειώσεις του μεγάλου μας συνθέτη Μίκη Θεοδωράκη επάνω σε μια χαρτοπετσέτα. Τις έγραψε τον καιρό που ήταν εξόριστος για τα πολιτικά του φρονήματα.

Εσύ χρησιμοποιείς κάποιο ασυνήθιστο τρόπο για να καταγράφεις τις εμπνεύσεις σου;

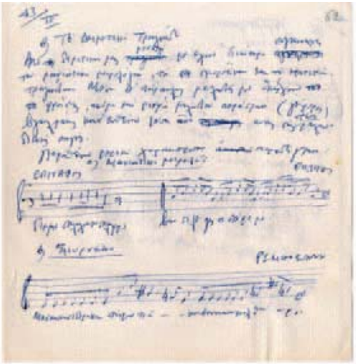

7.7 Παρτιτούρα Μ. Θεοδωράκη γραμμένη σε χαρτοπετσέτα τον καιρό που ήταν εξόριστος.

5. Η κατασκευή έχει γίνει από τον Παναγιώτη Καμπύλη με βάση τα σχετικά εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά.

Κι όταν όλα τα μεγάφωνα της χώρας διαφημίζουν μια μουσική ποια εγγύηση έχεις εσύ ο ακροατής γι' αυτή;

Ρώτας

Οι εξεγερμένοι φοιτητές είχαν δημιουργήσει μέσα στο χώρο του Πολυτεχνείου ένα ραδιοφωνικό σταθμό και με συγκλονιστικά μηνύματα **επικοινωνούσαν** με το λαό. Ακούστε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από εκείνες τις ιστορικές εκπομπές.

Φανταστείτε ότι βρίσκεστε στη θέση εκείνων των νέων αγωνιστών. Μοιράστε τους ρόλους, φτιάξτε το ημερήσιο πρόγραμμα του σταθμού σας, βρείτε τα τραγούδια, τις μουσικές, τα συνθήματα και τις ειδήσεις που θα ακουστούν και... είσαστε στον αέρα!

Διαδήλωση μετά... «μουσικής»

Για να διαδηλώσετε... μετά μουσικής, εκτός από θάρρος και πίστη στη δημοκρατία, χρειάζεται και κάτι άλλο.

Πρέπει πρώτα από όλα να βρείτε τη σωστή αντιστοιχία κάθε συνθήματος με το ρυθμικό σχήμα που του ταιριάζει, π.χ.

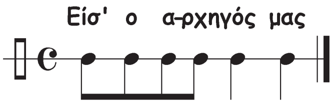

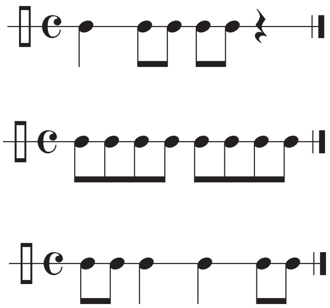

- Παίξτε με παλαμάκια ή κρουστά όργανα το κάθε σύνθημα.
- Χωριστείτε σε ομάδες: μία ομάδα για κάθε σύνθημα. Επιλέξτε έναν αρχηγό που θα κατευθύνει τις ομάδες και θα δίνει εντολή σε κάθε ομάδα για να φωνάζει το δικό της σύνθημα. Ο αρχηγός όμως μπορεί να δώσει εντολή σε δύο ομάδες ταυτόχρονα, οπότε εσείς πρέπει να τα καταφέρετε χωρίς να παρασυρθείτε από το ρυθμό των άλλων. Χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή.

Το Πολυτεχνείο ως πηγή έμπνευσης

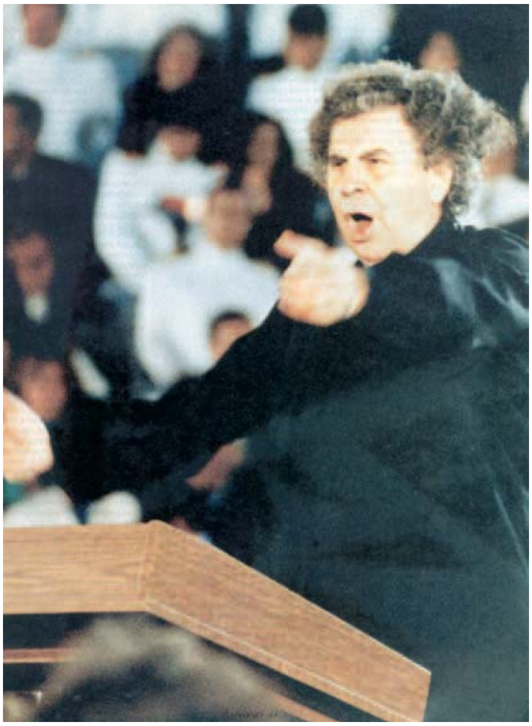

8.1 Μίκης Θεοδωράκης

Η εξέγερση των φοιτητών το Νοέμβρη του 1973 δεν άφησε ασυγκίνητους τους ανθρώπους της **τέχνης**. Αποτέλεσε αστείρευτη πηγή έμπνευσης και δημιουργίας θαυμάσιων ποιημάτων, τραγουδιών, θεατρικών έργων κ.ά.

Ειδικότερα η μουσική έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο, αφού τα έργα των μεγάλων μας ποιητών (Ρίτσου, Σεφέρη κ.ά.) μελοποιήθηκαν από σπουδαίους Έλληνες συνθέτες (Θεοδωράκη, Ξαρχάκο κ.ά.) και έγιναν σύμβολα του αντιδικτατορικού αγώνα που φλόγιζαν τις ψυχές των Ελλήνων.

- Ψάξτε να βρείτε τραγούδια και ποιήματα που αναφέρονται στην εξέγερση του Πολυτεχνείου και παρουσιάστε τα στην τάξη.
- Ρωτήστε τους γονείς ή τους παππούδες σας αν θυμούνται κάποια τραγούδια από τις ημέρες εκείνες. Γράψτεε κάποιο από αυτά.

Προτεινόμενη ρυθμική συνοδεία για το τραγούδι **Προσκύνημα**

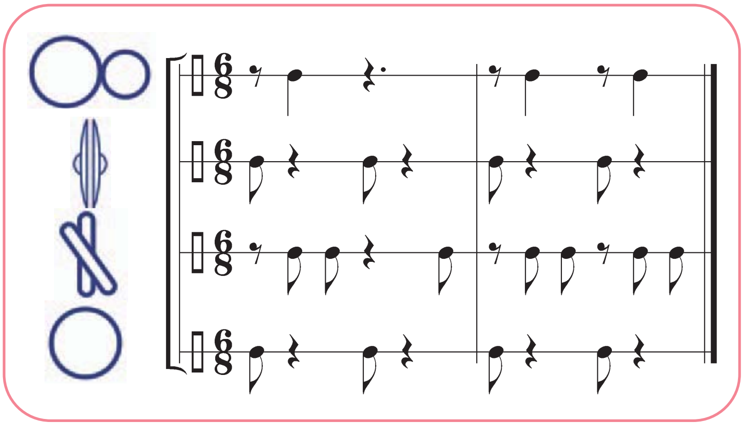

Οι Πυθαγόριοι, όπως αναφέρει ο Αριστόξενος, θεράπευαν το μεν σώμα με τη βοήθεια της ιατρικής, την δε ψυχή με τη βοήθεια της μουσικής.

Πλούταρχος

Το τραγούδι των Σειρήνων

Ο πολυμήχανος Οδυσσέας βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση από τις ταλαιπωρίες του ταξιδιού, τη νοσταλγία της πατρίδας, την πείνα και τη δίψα. Και το χειρότερο; Έχει να αντιμετωπίσει και το γλυκόλαλο τραγούδι των Σειρήνων. Το ταξίδι για την Ιθάκη γίνεται όλο και πιο δύσκολο...

9.1 Σειρήνες από μελανόμορφη οινοχόη (5ος αι. π.Χ.)

Χωριστείτε σε δύο ομάδες: Τα αγόρια θα είναι ο Οδυσσέας και οι άντρες του. Τα κορίτσια οι Σειρήνες.

Ξεκινούν οι Σειρήνες την προσπάθειά τους να μαγέψουν τους ταλαιπωρημένους πολεμιστές. Βρίσκουν ένα ρυθμό και πάνω του τραγουδούν ένα δίστιχο με ομοιοκαταληξία. Σας δίνουμε ένα παράδειγμα:

Έλα για να πιεις κρασί οι στρατιώτες σου και συ,
Λίγο να ξεκουραστείς, τη γαλήνη σου να βρεις.

Οι στρατιώτες δεν θα αντισταθούν χρησιμοποιώντας τη μέθοδο που εφάρμοσε ο Οδυσσέας, δηλαδή κλείνοντας τα αφτιά τους με κερί, αλλά θα απαντήσουν με ένα δικό τους ρυθμικό τετράστιχο.

Αν τα καταφέρουν και δεν μαγευτούν, οι Σειρήνες θα συνεχίσουν την προσπάθεια να τους ξελογιάσουν σκαρώνοντας ένα δεύτερο τετράστιχο. Χάνει όποια ομάδα δεν μπορέσει να φτιάξει τετράστιχο. Τι λέτε; Θα βρει άραγε στο τέλος ο Οδυσσέας την Ιθάκη του;

Μουσική σε όλες τις γλώσσες

Αν παρατηρήσετε το διπλανό σχήμα[6], εύκολα διαπιστώνετε ότι όλες οι λέξεις που υπάρχουν πάνω στο κλειδί του σολ έχουν κάτι κοινό.

Είναι οι λέξεις αρμονία, μελωδία, ρυθμός, ορχήστρα, μουσική, γραμμένες σε διάφορες γλώσσες. Χωρίς να ξέρουμε ξένες γλώσσες καταλαβαίνουμε τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές. Αυτό συμβαίνει γιατί η ρίζα όλων αυτών των λέξεων είναι ελληνική.

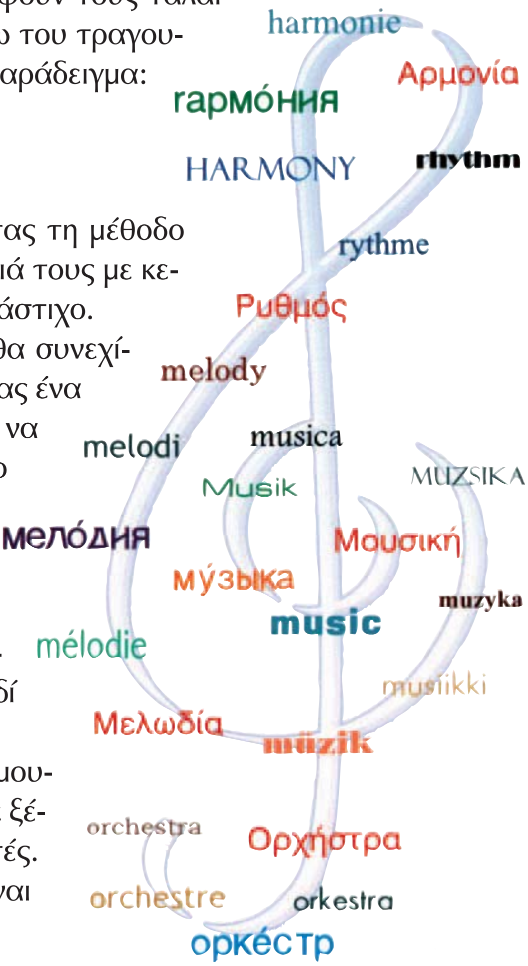

9.2 Οι ελληνικές λέξεις της μουσικής

6. Το σχέδιο είναι από τον Εκπαιδευτικό Φάκελο «Μουσών Δώρα» (2003). Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ.

Ο... σκανταλιάρης Ερμής

Η λύρα ήταν ένα από τα βασικά όργανα των αρχαίων Ελλήνων και πίστευαν πως είχε θεϊκή καταγωγή. Σας δίνουμε το μύθο σε στίχο δεκαπεντασύλλαβο. Μπορείτε να βάλετε τη δική σας μουσική, να χρησιμοποιήσετε τα όργανα της τάξης και να δημιουργήσετε ένα ολοκληρωμένο δρώμενο.

Μην ξεχάσετε να το ηχογραφήσετε ή να το βιντεοσκοπήσετε για το αρχείο της τάξης!

Αφηγητής: Μωρό σαν ήταν ο Ερμής, του άρεσαν οι πλάκες
και πρώτη φάρσα σκάρωσε στου Απόλλωνα τις πλάτες.
Παράτησε τα σείστρα του, κούνια και παιχνιδάκια,
βγήκε μια βόλτα στα βουνά, να κόψει λουλουδάκια.
Μα βρήκε τον Απόλλωνα υπνάκο να 'χει πάρει,
δίπλα στα βόδια τα λευκά και στο παχύ χορτάρι.
Ερμής: Αυτά τα βόδια τα λευκά, εγώ θα του τα πάρω
και στη σπηλιά μου μια και δυο με κόλπο θα τα πάω.
Στα πόδια δένω ύφασμα, άχυρο στις ουρές τους,
να χάνονται τα ίχνη τους που αφήνουν οι οπλές τους.
Απόλλωνας: Ωραίο ύπνο έκανα, είχε και ησυχία!
Τα βόδια θα διψάσανε, ώρα για εργασία.
Αλί, αλί και τρισαλί, μου κλέψαν το κοπάδι.
Ερμή, βρομιάρικο μωρό, μου το 'κανες ρημάδι.
Ερμής: Ωραία πλάκα έκανα, μα πείνασα λιγάκι.
Για να χορτάσω μια χαρά ας φάω ένα βοδάκι.
Μου μείνανε τα έντερα κι ένα ζευγάρι κέρατα.
Κρίμα να τα πετάξω, μ' αυτά κάτι θα φτιάξω.
Τα έδεσα, τα ζύγιασα, έβαλα για ηχείο
ένα καβούκι κι έφτιαξα μια λύρα... μεγαλείο.
Ας κρύψω τα υπόλοιπα τα βόδια του αδερφού μου
κι ας πέσω να ξεκουραστώ. Θα έχω όμως το νου μου.
Απόλλωνας: Ερμή, μικρέ, σε τσάκωσα, μην κάνεις πως κοιμάσαι!
Τον Δία τον πατέρα μας σίγουρα θα φοβάσαι.
Να δω μπροστά του τι θα πεις, να δω αν θα γελάσεις.
Τα βόδια δώσ' μου γρήγορα, αλλιώς πικρά θα κλάψεις.
Αφηγήτρια: Ερμής κι Απόλλωνας λοιπόν στα σύννεφα ανεβαίνουν
και στο παλάτι των θεών στον Όλυμπο διαβαίνουν.
Ο ένας ψηλός και λαμπερός φώναζε και βροντούσε!
Ο άλλος μικρός και ζωηρός κοίταζε και γελούσε.
Δίας: Βρε σκανταλιάρικο μωρό, τι βρήκες να σκαρώσεις;
Τα βόδια πίσω, στο λεπτό, στον αδερφό να δώσεις.
Ερμής: Καλά, πατέρα, ό,τι πεις εγώ θα σε ακούσω.
Και για το βόδι που έφαγα τη λύρα θα του δώσω.
Απόλλωνας: Στ' αλήθεια είσαι πανέξυπνος, κι ας είσαι ένα μωράκι.
Πώς σκέφτηκες και σκάρωσες το φίνο οργανάκι;
Ευθύς θα παίξω με αυτό μια νέα μελωδία,
για να γιορτάσουμε μαζί αυτή την ιστορία.

9.3 Λύρα (Κατασκευή: Ν. Μπρας)

Ήχοι των πανηγύρεων και των Ιωβηλαίων.

Εμπειρίκος

Η ιδέα του Νότη

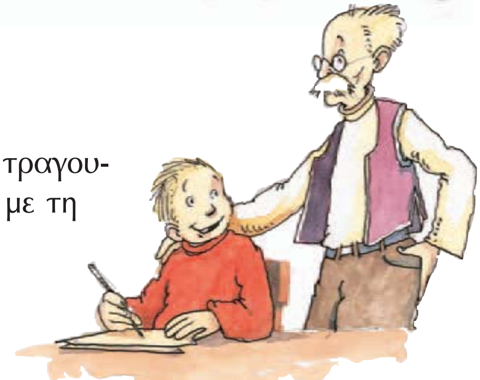

Ο Νότης ζήτησε από τον αγαπημένο του παππού να τραγουδήσει τα παραδοσιακά τραγούδια της περιοχής τους και με τη βοήθεια της Νότας τον μαγνητοφώνησε.

Να τα τραγούδια που του τραγούδησε ο παππούς του:

1. Σήμερ' έχουμ' αποκοπή κι αύριο είν' αρχή του χρόνου,
αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά κι αρχή 'ναι του Γενάρη.

2. Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά
κι ο ήλιος στα λαγκάδια
έτσι λάμπει κι η κλεφτουριά,
οι Κολοκοτρωναίοι,
πόχουν τ' ασήμια τα πολλά,
τις ασημένιες πάλλες
κι αυτοί δεν καταδέχονται
τη γης για να πατήσουν.

3. Την κόρη σου την όμορφη βάλ 'τηνε στο ζεμπίλι,
και κρέμασέ την αψηλά να μη στη φάν' οι ψύλλοι.

4. Έβγα μανούλα του γαμπρού
και πεθερά της νύφης,
να ιδείς τον ακριβό σου γιο
μια πέρδικα που φέρνει.

5. Με γέλασαν μία χαραυγή
της άνοιξης τ' αηδόνια
με γέλασαν και μου 'πανε
πως χάρος δε με παίρνει.

6. Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά
έλα πάρε και τούτο,
μικρό-μικρό σου το 'δωκα,
μεγάλο φέρε μου το.

7. Αχ η ξενιτιά
το χαίρεται,
τζιβαέρι μου,
το μοσχολούλουδό μου
σιγανά και ταπεινά.

8. Από τα μικρά μου χρονάκια
θε ν' αρχίσω
τα παλαιά μου βάσανα
να σας τα μολογήσω.
Είχα μιαν αγάπη,
αγάπη στον καιρό μου κείν'
ήτανε τα μάτια μου
κείν' ήτανε το φως μου.

Μπορείς να βοηθήσεις το Νότη και τη Νότα να ταξινομήσουν τα τραγούδια που κατέγραψαν (της ξενιτιάς, της αγάπης, του γάμου, του θανάτου, νανουρίσματα, σατυρικά, κάλαντα, παινέματα);

1.	2.
3.	4.
5.	6.
7.	8.

Κατάγραψε την παράδοση!

Μπορείς να κάνεις και εσύ το ίδιο! Ζήτησε από κάποιον μεγαλύτερο να σου τραγουδήσει τα παραδοσιακά τραγούδια της περιοχής σου. Μαγνητοφώνησέ τα, ταξινόμησέ τα σε κατηγορίες και παρουσίασέ τα στους συμμαθητές σου.

Κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας της ελληνικής μουσικής, πολλοί καλλιτέχνες ξεχώρισαν για το έργο τους, την προσφορά τους και τη ζωή τους. Κάποιοι από αυτούς δεν έγιναν γνωστοί πέρα από τα σύνορα της πατρίδας μας, άλλοι έγιναν γνωστοί σε ολόκληρο τον κόσμο. Η προσφορά όλων αυτών στο μουσικό μας πολιτισμό είναι ανεκτίμητη.

Να τρεις μεγάλες προσωπικότητες της ελληνικής μουσικής. Υπάρχουν πολλές ακόμα!

Μάνος Χατζιδάκις
Ο μεγάλος συνθέτης
Ξάνθη 1925 - Αθήνα 1996

10.1 Μ. Χατζιδάκις

Δημήτρης Μητρόπουλος
Ο σπουδαίος μαέστρος
Αθήνα 1896 -Μιλάνο 1960

10.2 Δ. Μητρόπουλος

Μαρία Κάλλας
Η διάσημη σοπράνο
Νέα Υόρκη 1923 - Παρίσι 1977

10.32 Μ. Κάλας

Επιλέξτε μια σημαντική προσωπικότητα από το χώρο της μουσικής, οργανώστε ένα σχέδιο εργασίας και ετοιμάστε ένα μικρό αφιέρωμα. Χωριστείτε σε ομάδες και μοιράστε ρόλους και αρμοδιότητες. Βρείτε πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του καλλιτέχνη, τις συνεργασίες του, τη δισκογραφία και ό,τι άλλο θέλετε. Το διάγραμμα[7] θα σας βοηθήσει να οργανώσετε καλύτερα τις ιδέες και την εργασία σας.

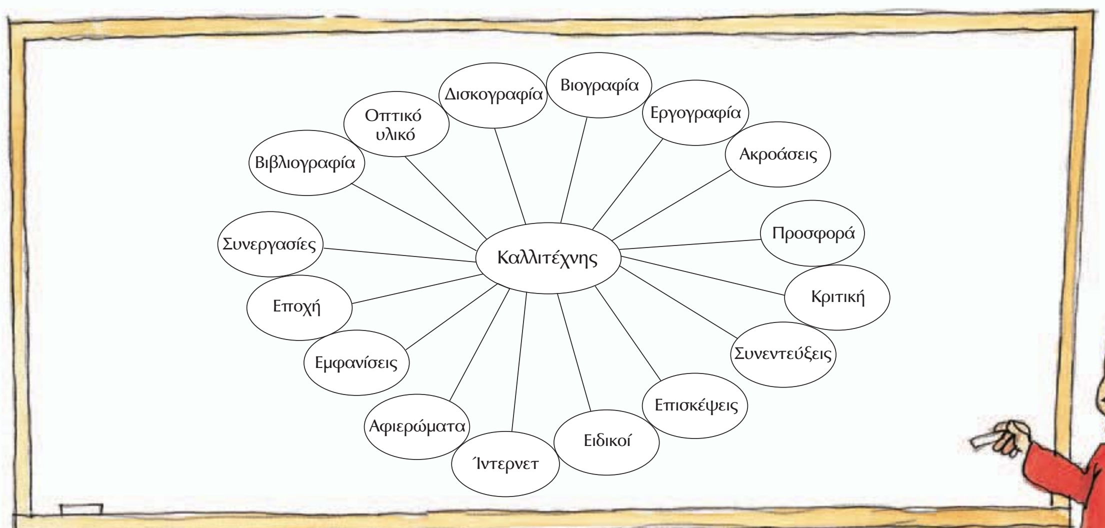

7. Σχεδιασμός διαγράμματος: Παναγιώτης Καμπύλης.

Πολλές από τις καινοτομίες στη μουσική των ημερών μας θα φαίνονται εύλογες και συνήθεις στους απογόνους μας.

Jen de Muris

Φύλλο εργασίας[8]

➢ Ποια είδη μουσικής σου αρέσουν περισσότερο και γιατί;

➢ Ποια είδη μουσικής δεν σου αρέσουν; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

➢ Αν ψάχνεις ένα ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό πρόγραμμα στο δέκτη σου και ακούσεις ένα είδος μουσικής διαφορετικό από αυτό που ακούς συνήθως τι κάνεις;

➢ Έχουν αλλάξει οι μουσικές σου προτιμήσεις τα δύο τελευταία χρόνια; Αν ναι, σε τι οφείλεται αυτό;

➢ Η μουσική που ακούς από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση επηρεάζει τις μουσικές προτιμήσεις σου; Ποιοι άλλοι παράγοντες νομίζεις ότι μπορεί να σε επηρεάζουν;

➢ Από ποιο μέσο ακούς περισσότερο μουσική (βάλε ένα ✓):

Ραδιόφωνο		Τηλεόραση		CD, κασέτες		Διαδίκτυο, MP3		Ζωντανά	

8. Σχεδιασμός φύλλου εργασίας και μουσικής δημοσκόπησης: Παναγιώτης Καμπύλης.

Μουσική δημοσκόπηση

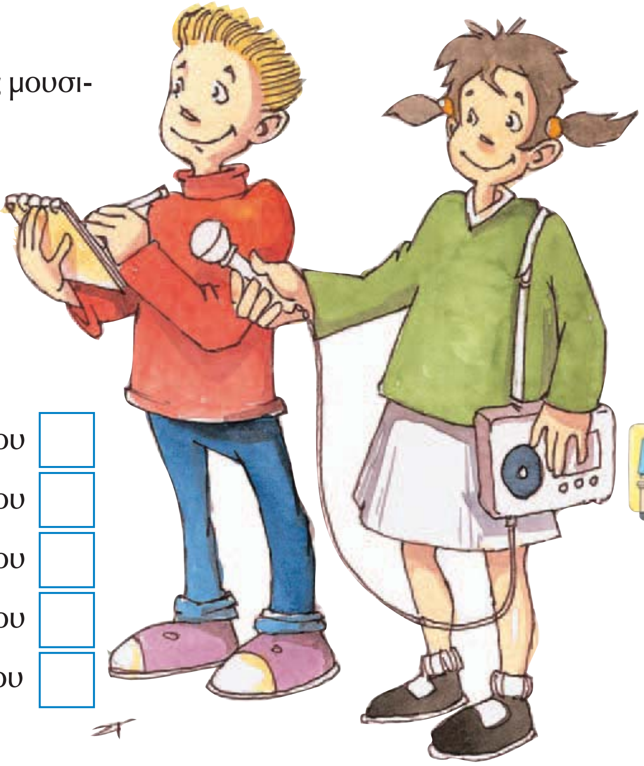

Θέλεις να κάνεις μια στατιστική έρευνα για τις μουσικές προτιμήσεις των συμμαθητών σου;
Βρες πέντε τουλάχιστον τραγούδια που να ανήκουν σε διαφορετικά μουσικά είδη. Βάλε στους συμμαθητές σου να τα ακούσουν όλα και μετά να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο σαν το παρακάτω:

Πόσο σου άρεσε το:

Τραγούδι 1:	πολύ	☐	λίγο	☐	καθόλου	☐
Τραγούδι 2:	πολύ	☐	λίγο	☐	καθόλου	☐
Τραγούδι 3:	πολύ	☐	λίγο	☐	καθόλου	☐
Τραγούδι 4:	πολύ	☐	λίγο	☐	καθόλου	☐
Τραγούδι 5:	πολύ	☐	λίγο	☐	καθόλου	☐

Κριτική της ταινίας

Βλέποντας την ταινία *Όχι μποξ μπρος στο τζουκ-μποξ* στο βίντεο μπορείς να κάνεις τον «κριτικό» κινηματογράφου. Συμπλήρωσε ένα ερωτηματολόγιο σαν το παρακάτω:

- Ο θεατής καταλαβαίνει το σενάριο της ταινίας;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
- Οι ηθοποιοί ήταν πειστικοί στους ρόλους τους;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
- Η ταινία ήταν πραγματικά... βουβή;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
- Το «τζουκ- μποξ» λειτουργούσε κανονικά;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
- Όλα τα μέλη της ομάδας συνεργάστηκαν το ίδιο καλά;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐
- Υπήρχε ισορροπία ανάμεσα στη μουσική και την κίνηση των ηθοποιών;
πολύ ☐ λίγο ☐ καθόλου ☐

Το σταυρόλεξο της μουσικής μας παράδοσης[9]

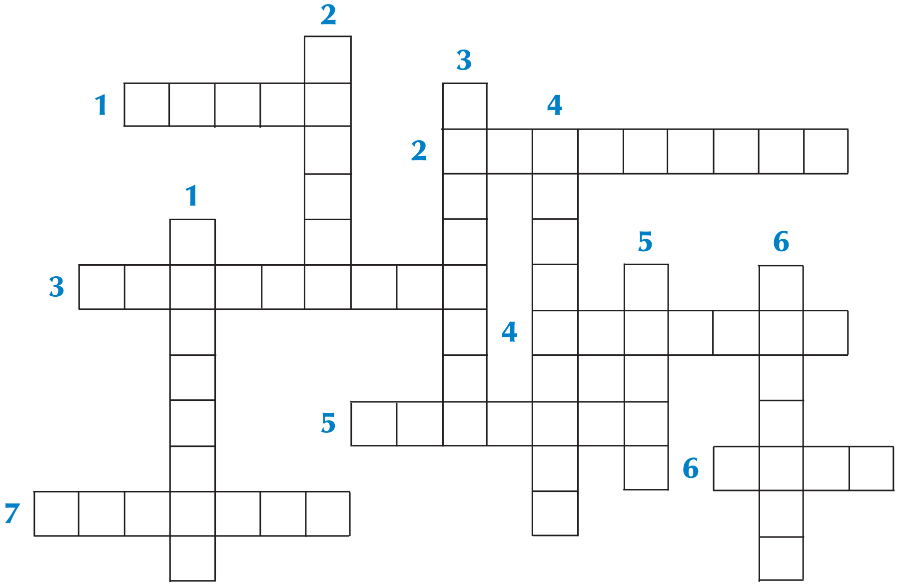

Οριζόντια

1. Μαζί με το λαούτο σχηματίζουν τη νησιώτικη ζυγιά.
2. Η .... κομπανία είναι μια συντροφιά μουσικών.
3. Το μικρό «αδερφάκι» του μπουζουκιού.
4. Μαζί με το νταούλι διασκέδαζε τους παππούδες μας στα γλέντια και στα πανηγύρια.
5. Το πιο μεγάλο παραδοσιακό μεμβρανόφωνο όργανο.
6. Είναι συγγενής του βιολιού και παραδοσιακό όργανο στα νησιά μας.
7. Θα το συναντήσεις στη συμφωνική ορχήστρα, στις στρατιωτικές μπάντες αλλά και σε μια παραδοσιακή κομπανία.

Κάθετα

1. Είναι ένα παραδοσιακό κρουστό χορδόφωνο όργανο που ανήκει στην ίδια οικογένεια με το πιάνο.
2. Ένα από τα όργανα που αποτελούν τη ρεμπέτικη κομπανία.
3. Λέμε και έτσι ένα σύνολο μουσικών.
4. Το βασικό όργανο της ρεμπέτικης κομπανίας.
5. Ένα ζευγάρι μουσικών οργάνων την αποτελούν.
6. Όργανο με μεγάλο ηχείο που ήταν ιδανικό για να συνοδεύει το βιολί, τη λύρα ή το κλαρίνο στα γλέντια των προγόνων μας.

---

9. Σχεδιασμός σταυρόλεξου: Παναγιώτης Καμπύλης.

Αυτό ακριβώς είναι το συναρπαστικό με τη μουσική: μιλάει μια γλώσσα που είναι αντιληπτή στον καθένα, χωρίς εκπαίδευση.

Victor Zuckerkand

Του κόσμου τα όργανα

Ντιτζεριντού (didgeridoo). Είναι το μοναδικό αερόφωνο όργανο των αυτόχθονων Αυστραλών. Παίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στο χορό και στο τραγούδι τους, καθώς ο ερμηνευτής στέλνει μουσικά σήματα στους χορευτές και στους τραγουδιστές κατευθύνοντάς τους. Κατασκευάζεται με τον πιο ευφυή και οικολογικό τρόπο: ένα κλαδί συνήθως από ευκάλυπτο θάβεται σε μια περιοχή με τερμίτες που καταβροχθίζουν την ψίχα του ξύλου αφήνοντας ανέπαφο το φλοιό του!

Τσέτσε (enzenze). Με την ονομασία αυτή είναι γνωστό στην Ουγκάντα. Η προέλευσή του χάνεται στα βάθη των αιώνων. Το συναντάμε σε πολλές χώρες του κόσμου με διάφορα ονόματα και με πολλές παραλλαγές.

Κότο (koto). Είναι το κλασικό χορδόφωνο όργανο της Ιαπωνίας. Ανήκει στην ίδια οικογένεια με το κανονάκι. Όταν παίζεται με τα δύο χέρια, οι δεκατρείς χορδές του μπορούν να βγάλουν πολύ εκφραστική μουσική.

Γκάιντα (bagpipe). Ανήκει στη μεγάλη οικογένεια των άσκαυλων, στην ίδια που ανήκει και η «ελληνίδα» τσαμπούνα. Οι άσκαυλοι είναι γνωστοί σε όλο τον κόσμο, αλλά πιστεύεται ότι προέρχονται από την Ασία. Αποτελούνται από έναν ασκό (από δέρμα προβάτου ή κατσικιού) και δύο συνήθως αυλούς: ένα για τη μελωδία και ένα για τη συνοδεία. Από το 16ο αιώνα και έπειτα χρησιμοποιήθηκαν και ως στρατιωτικά μουσικά όργανα και συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται στην Ιρλανδία και τη Σκοτία.

Μαντολίνο (mandolin). Το σύγχρονο μαντολίνο εμφανίστηκε το 18ο αιώνα και προέρχεται από ένα παλαιότερο όργανο που λεγόταν μαντόλα. Και τα δύο ανήκουν στην οικογένεια του λαούτου. Το σύγχρονο μαντολίνο έχει τέσσερις διπλές μεταλλικές χορδές και παίζεται με καρδιόσχημη πένα. Είναι βασικό όργανο της επτανησιακής μουσικής. Χρησιμοποιείται και ως όργανο συνοδείας και ως σολιστικό.

Ακορντεόν (accordion). Πρωτοεμφανίστηκε το 1829. Συνήθως αποτελείται από ένα πληκτρολόγιο όμοιο με του πιάνου. Το ένα άκρο που παίζει τη μελωδία συνδέεται μέσω του φυσητήρα με ένα πληκτρολόγιο κουμπιών που βρίσκεται στο άλλο άκρο και παίζει τη συνοδεία. Στο εσωτερικό του υπάρχουν μεταλλικές γλωττίδες που είναι κατασκευασμένες ώστε να αποδίδουν συγκεκριμένους μουσικούς τόνους όταν περνάει ανάμεσά τους ο αέρας που στέλνει ο φυσητήρας.

Σιτάρ (sitar). Προέρχεται από την Περσία. Το Μεσαίωνα έφτασε στην Ινδία και κυριάρχησε στη μουσική της χώρας αυτής. Παραδοσιακά κατασκευάζεται από νεροκολοκύθα, αν και στα σύγχρονα όργανα χρησιμοποιείται το ξύλο. Διαθέτει από τέσσερις έως επτά χορδές και παίζεται με πένα που φοριέται στο δεξί δείκτη. Στην Ινδία συνοδεύεται σχεδόν πάντα από την τάμπλα, ένα ζευγάρι μικρών τυμπάνων.

Κλασική ή ισπανική κιθάρα (classical ή spanish guitar). Από τις αυλές της Ισπανίας του 16ου αιώνα μέχρι τις σύγχρονες αίθουσες συναυλιών και ηχογραφήσεων, η κιθάρα επιβιώνει και «διαπρέπει». Οι δυνατότητες της κιθάρας είναι εκπληκτικές. Έχει έξι χορδές και είκοσι τάστα. Οι χορδές διεγείρονται με τσίμπημα με τα νύχια ή τα δάχτυλα, άλλοτε καθεμιά χωριστά και άλλοτε πολλές μαζί σαν συγχορδία.

Ένας από τους μεγαλύτερους κιθαριστές του κόσμου, ο Αντρές Σεγκόβια, ρωτήθηκε στα ογδόντα του χρόνια πόσο μελετούσε. Απάντησε ότι λόγω της ηλικίας είχε μειώσει την καθημερινή εξάσκησή του στις δώδεκα ώρες την ημέρα!

Αριθμόλεξο[10]

Κάθε αριθμός αντιστοιχεί σε ένα γράμμα, στο ίδιο πάντα. Προσπάθησε να βρεις πρώτα τη μεγαλύτερη λέξη για να προχωρήσεις πιο εύκολα παρακάτω.

1 2 3 2 4 5 6 3 1 2 7 8
_ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _

- Το αερόφωνο όργανο των αυτόχθονων Αυστραλών.

9 10 1 2 7 11 3 1 7
_ _ _ _ _ _ _ _ _

- Παίζει σπουδαίο ρόλο στην επτανησιακή μας μουσική.

13 11 10 6 3 1 7
_ _ _ _ _ _ _

- Θεωρείται πλέον το παραδοσιακό μας αερόφωνο.

13 3 14 10 6 10
_ _ _ _ _ _

- Έχει 6 χορδές και 20 τάστα.

2 15 5 2 15 5
_ _ _ _ _ _

- Κατάγεται από το κυνηγετικό τόξο.

15 3 2 10 6
_ _ _ _ _

- Χαρακτηρίζει τη μουσική της Ινδίας, αν και προέρχεται από την Περσία.

13 7 2 7
_ _ _ _

- Ασιάτης συγγενής με το κανονάκι.

---

10. Σχεδιασμός παιχνιδιού: Παναγιώτης Καμπύλης.

Η μουσική είναι η εμπειρία σου, οι σκέψεις σου, η σοφία σου. Αν δεν τα ζεις αυτά, τίποτε δεν θα βγει από το όργανό σου.

Charlie Parker

Πολλά μουσικά όργανα από διάφορες χώρες του κόσμου μοιάζουν πολύ μεταξύ τους, αν και οι χώρες που τα συναντάμε είναι συχνά εξαιρετικά απομακρυσμένες η μια από την άλλη. Για τους ειδικούς επιστήμονες είναι πολύ δύσκολο να βρουν το «γενεαλογικό δέντρο». Η μακρινή καταγωγή αυτών των οργάνων συνήθως χάνεται στα βάθη της ιστορίας.

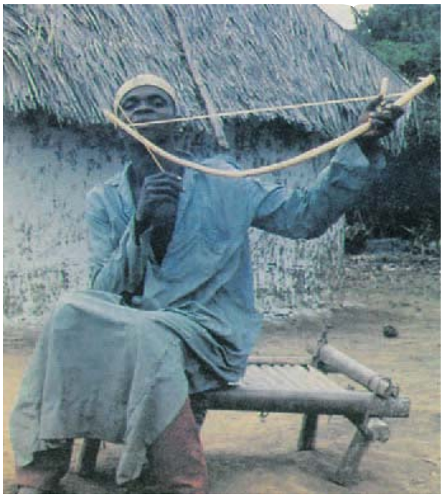

13.1 Μουσικό τόξο

Ένα τέτοιο όργανο είναι και το τσέτσε (enzenze) που μας έρχεται από τη μακρινή Ουγκάντα. Παρόμοια όργανα συναντάμε σε πολλές αφρικανικές χώρες όπως στην Αγκόλα, το Καμερούν, την Κένυα, τη Βραζιλία (με την ονομασία μπεριμπάο - berimbau), την Ινδία, τη Χαβάη, την Ταϊλάνδη, το Μεξικό κ.α.

Πρόγονος όλων αυτών των μουσικών οργάνων και γενικότερα όλων των χορδόφωνων οργάνων θεωρείται το κυνηγετικό τόξο![11] Από την αρχαιότητα οι άνθρωποι ανακάλυψαν πως, όταν άφηναν ελεύθερη την τεντωμένη χορδή του τόξου, έβγαινε ένας χαρακτηριστικός ήχος. Δεν άργησαν πολύ να καταλάβουν ότι ο ήχος γινόταν πιο δυνατός και πλούσιος όταν προσάρμοζαν πάνω στο τόξο ένα ηχείο, συνήθως από... νεροκολοκύθα.

Έτσι γεννήθηκε το πρώτο χορδόφωνο μουσικό όργανο!

Τσέτσε: το μουσικό... τόξο[12]

Θα ήθελες να κατασκευάσεις ένα εξωτικό τσέτσε και να κάνεις με αυτό ένα φανταστικό ταξίδι στο χώρο και το χρόνο;

Θα χρειαστείς:

- μια παλιά ξύλινη κρεμάστρα
- ένα τενεκεδένιο κουτί από καφέ
- πετονιά
- τριγωνική μικρή λίμα
- 2 βιδοθηλιές
- σέγα
- ένα κομμάτι κυλινδρικό ξύλο με διάμετρο περίπου 8 χιλιοστά
- πάγκο εργασίας
- σουβλί.

11. Πολλοί άνθρωποι στην Αφρική χρησιμοποιούν το ίδιο τόξο για να κυνηγούν και για να παίζουν μουσική!
12. Η κατασκευή είναι από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Περιγραφή κατασκευής

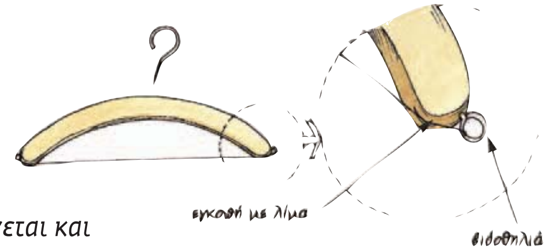

1. Αφαίρεσε από την κρεμάστρα τα μεταλλικά της μέρη για να μείνει μόνο ο ξύλινος σκελετός. Βίδωσε στις δύο άκρες τις βιδοθηλιές και προσάρμοσε τη χορδή σύμφωνα με το διπλανό σχήμα. Σφίγγοντας τις βιδοθηλιές η χορδή τεντώνεται και κουρδίζεται.

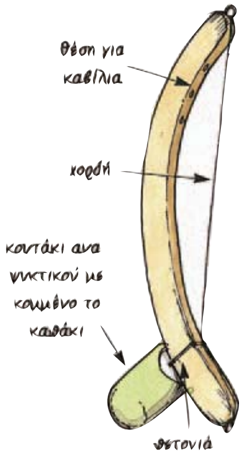

2. Τράβηξε τη χορδή με ένα δάχτυλο για να παραχθεί ο ήχος. Άνοιξε στον πάτο του κουτιού δύο μικρές τρύπες με το σουβλί και στερέωσέ το όσο πιο γερά μπορείς όπως φαίνεται δίπλα.

3. Κόψε προσεκτικά με τη σέγα 3 μικρά κομμάτια από το κλαδί και κόλλησέ τα στην εσωτερική πλευρά της κρεμάστρας. Το όργανο είναι έτοιμο.

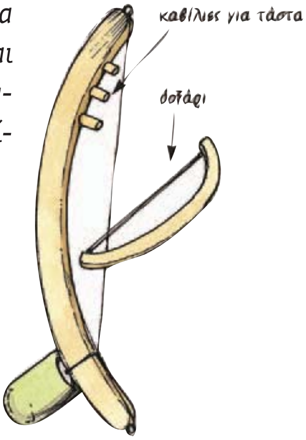

Ξανατράβηξε τη χορδή με το ίδιο δάχτυλο και την ίδια περίπου δύναμη. Τι παρατηρείς;
Με ποιους άλλους τρόπους μπορείς να παραγάγεις ήχο στο τσέτσε;

Αυτοσχεδίασε στο τσέτσε προσπαθώντας να δημιουργήσεις μια δική σου μελωδία με «εξωτικό» χρώμα. Αν το αποτέλεσμα σε ικανοποιεί, ηχογράφησέ τη με ένα μαγνητόφωνο για το αρχείο της τάξης.

Τρίλιζα... μετά μουσικής[13]

Δεν έχετε παρά να φτιάξετε δύο ομάδες.
Η μία θα έχει τα **Χ** και η άλλη τα **Ο**. Ξεκινάει η πρώτη ομάδα διαλέγοντας ένα τετράγωνο και προσπαθεί να φτιάξει μια πρόταση που να δίνει σωστές πληροφορίες για το όργανο που είναι γραμμένο εκεί.

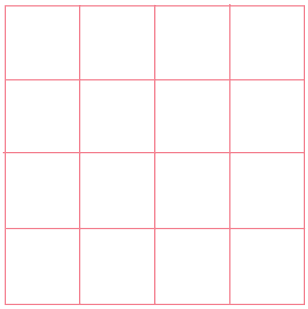

Αν τα καταφέρει, γράφει μέσα στο τετράγωνο το σημάδι της. Διαφορετικά γράφει η άλλη ομάδα το δικό της. Κάθε ομάδα προσπαθεί να συμπληρώσει οριζόντια, κάθετα ή διαγώνια τρίλιζα.

Στο τέλος κερδίζει η ομάδα με τις περισσότερες τρίλιζες.

Καλή διασκέδαση!

13. Σχεδιασμός παιχνιδιού: Παναγιώτης Καμπύλης.

Εκείνος που τιμά και σέβεται τη μουσική είναι συνήθως άνθρωπος αξιόλογος, ψυχή ευγενική που από τη φύση της αγαπά πράγματα ευγενικά.

Pierre de Ronsara

Παγκόσμια ημέρα μετανάστευσης

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έχει καθιερώσει σε συγκεκριμένες ημερομηνίες παγκόσμιο εορτασμό για διάφορα θέματα πανανθρώπινου ενδιαφέροντος. Η 18η Δεκεμβρίου είναι αφιερωμένη στους μετανάστες, ενώ η 20η Ιουνίου είναι αφιερωμένη στους πρόσφυγες.

Στο σχολείο σας σίγουρα υπάρχουν μαθητές με καταγωγή από άλλη χώρα. Αν θέλετε, μπορείτε να οργανώσετε ένα αφιέρωμα στις πατρίδες των παιδιών αυτών, να ακούσετε τη μουσική τους, να μάθετε λέξεις από τη γλώσσα τους ή να δοκιμάσετε κάποιες λιχουδιές από την παραδοσιακή τους κουζίνα.

Πρόσφυγες ή μετανάστες

Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες έχουν κάτι κοινό: ζουν και οι δύο μακριά από την πατρίδα τους αλλά για διαφορετικούς λόγους ο καθένας. Οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους λόγω φυσικών καταστροφών, πολέμων ή εξαιτίας των πολιτικών ή θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Οι μετανάστες ζουν μακριά από την πατρίδα τους με δική τους επιλογή και οι λόγοι που τους οδηγούν σε μια άλλη χώρα είναι κυρίως οικονομικοί ή επαγγελματικοί.

Οι Έλληνες, κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας τους, βρέθηκαν αρκετές φορές στη θέση του πρόσφυγα και του μετανάστη. Βρες στο βιβλίο της ιστορίας μια ιστορική περίοδο κατά την οποία ο ελληνισμός βίωσε την προσφυγιά και μια ιστορική περίοδο κατά την οποία οι Έλληνες οδηγήθηκαν στη μετανάστευση και γράψε δυο λόγια για καθεμιά από αυτές.

Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στην προσπάθειά τους να «ριζώσουν» σε μια νέα πατρίδα. Πολλά τραγούδια εκφράζουν τις αγωνίες, τον πόνο και τις προσπάθειές τους όπως αυτό που ακολουθεί σε μουσική Λιβανελί (Zuelfue Livanelli) και στίχους Λευτέρη Παπαδόπουλου.

ΣΑΝ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Zuelfue Livaneli

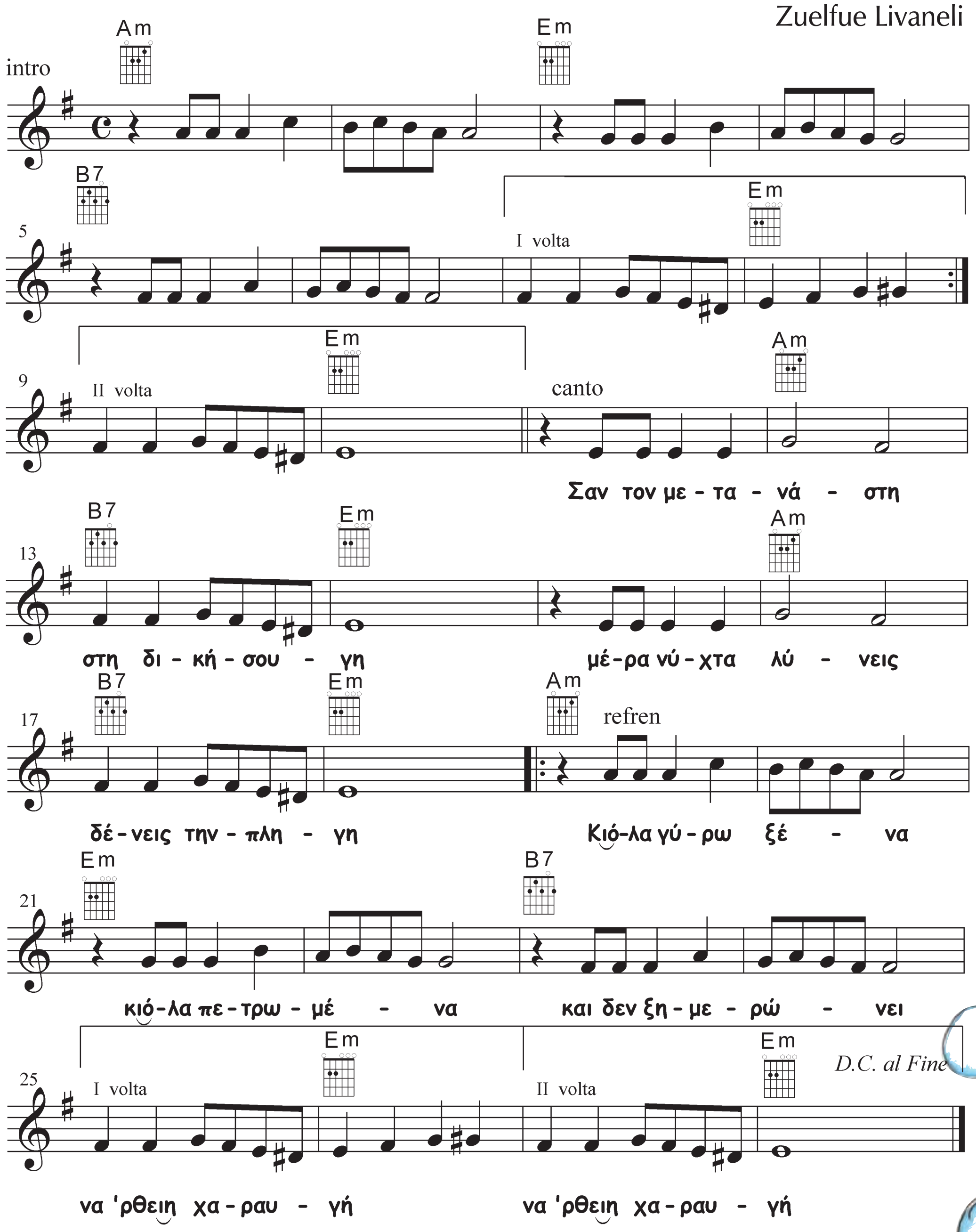

1. Στράγγισε η ζωή σου που αιμορραγεί
Κάθε ώρα τρόμος, πόνος και κραυγή.

2. Και σ' ακούν οι ξένοι κι ο αδερφός σωπαίνει
Αχ, δεν είναι άλλη πιο βαθιά πληγή. } δις

3. Σύρμα κι άλλο σύρμα και χοντρό γυαλί
Μάτωσε ο ήλιος την ανατολή.

4. Κλαις και αναστενάζεις, αχ ξενιτιά φωνάζεις,
μα η ελπίδα μαύρο άπιαστο πουλί. } δις

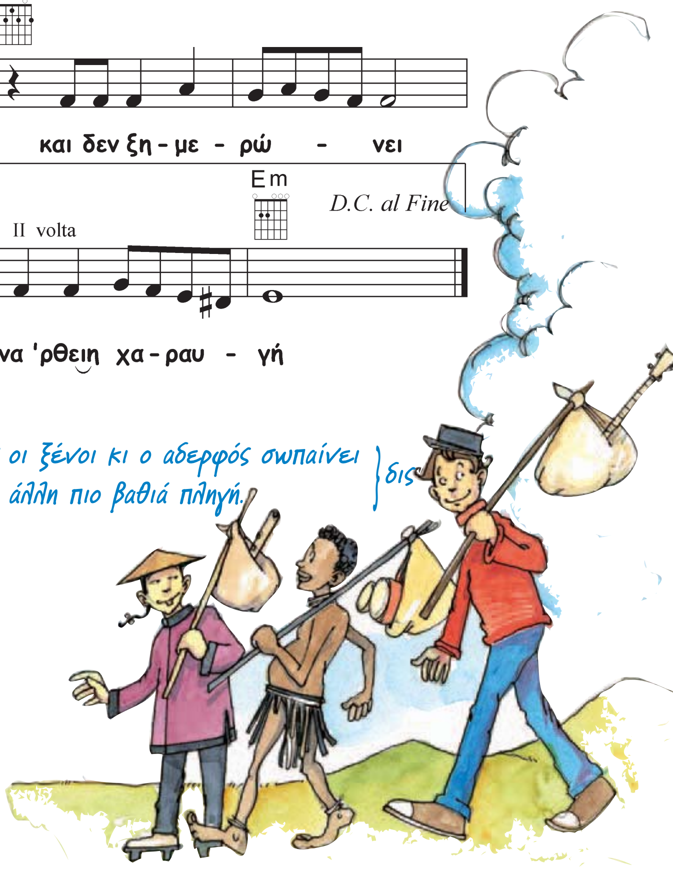

Η στιγμή της έμπνευσης μπορεί μερικές φορές να περιγραφεί σαν ένα είδος παραίσθησης όπου το μισό κομμάτι της προσωπικότητας αισθάνεται και υπαγορεύει, ενώ το άλλο μισό ακούει προσεκτικά και σημειώνει.

Ααρών Κόπλαντ

Ας θυμηθούμε και ας δημιουργήσουμε

Έχεις μάθει από τις προηγούμενες τάξεις ότι οι μουσικοί, για να ξεχωρίζουν τα διαφορετικά μέρη μιας σύνθεσης εύκολα και γρήγορα, τα συμβολίζουν με τα κεφαλαία γράμματα του αλφάβητου.

Έτσι το πρώτο μέρος το συμβολίζουμε με το γράμμα Α, το δεύτερο με το Β κ.ο.κ. Μπορούμε όμως να χρησιμοποιήσουμε και άλλα σύμβολα, σχήματα, σχέδια κ.ο.κ. για να συμβολίσουμε τα μέρη μιας σύνθεσης.

Εμείς χρησιμοποιήσαμε ένα... γλυκό τρόπο να συμβολίσουμε τέσσερις μορφές που μπορεί να έχει μια μουσική σύνθεση.

Μπορείς να γράψεις κάτω από την καθεμιά το όνομά της;

Μπορείς να χρησιμοποιήσεις τα δικά σου σύμβολα, σχήματα ή σχέδια, για να συμβολίσεις τις παραπάνω μουσικές μορφές ή όποιες άλλες θέλεις;

Το όνειρο του Νότη

Ο Νότης είχε μια πολύ κουραστική μέρα. Σχολείο, αγγλικά, μπάσκετ, διάβασμα... Ουφ! Είχε φτάσει η καλύτερη ώρα της ημέρας. Έβαζε στη σειρά την αγαπημένη του συλλογή από κάρτες. Ξέρετε, αυτές με τα περίεργα, φανταστικά και υπερφυσικά πλάσματα. Έτσι ευτυχισμένος όπως ήτανε, τον πήρε ο ύπνος...

Η πόρτα του δωματίου του έτριξε. Το πειραχτήρι, η μικρότερη αδερφή του, είχε μπει στο δωμάτιο. Χωρίς να χάσει ευκαιρία και αφού το ροχαλητό του Νότη ήταν η σίγουρη απόδειξη ότι κοιμότανε βαθιά, του άρπαξε την αγαπημένη του συλλογή.

Η συλλογή είχε την τύχη που έχουν όλα τα χαρτιά που πέφτουν στα χέρια της: έγινε... χαρτοπόλεμος. Τα φανταστικά πλασματάκια καλούσαν απεγνωσμένα το Νότη σε βοήθεια. Τι κι

αν είχαν υπερφυσική δύναμη, τι κι αν είχαν εφτά αστέρια δύναμης επάνω τους! Τα μικρά χεράκια της αδερφής του τα κατέστρεφαν ένα ένα.

Ο Νότης πετάχτηκε τρομαγμένος. Ευτυχώς όμως! Δεν ήταν παρά ένας εφιάλτης. Η αγαπημένη του συλλογή ήταν σκορπισμένη στο κρεβάτι του. Ανακουφισμένος έβαλε τις κάρτες στη σειρά και ήσυχος πια αποκοιμήθηκε.

Διακρίνεις τα μέρη της ιστορίας; Πόσα είναι;

Μπορείς να τη συνοδέψεις με μια δική σου σύνθεση και να φτιάξεις έτσι ένα μουσικό έργο;

Τι μορφή θα έχει;

Πώς μπορείς να τη συμβολίσεις;

Βρες το σωστό

- Το μουσικό θέμα είναι:
  1. Το πρώτο μέρος μιας συμφωνίας.
  2. Μια χαρακτηριστική μελωδία την οποία ο συνθέτης επαναλαμβάνει και παραλλάσσει κατά τη διάρκεια του έργου.
  3. Μια μελωδία που συνήθως «κλείνει» ένα μουσικό έργο.

- Ρόντο είναι η μουσική φόρμα που ακολουθεί τη σειρά:
  1. Α, Β, Γ, Δ
  2. Α, Β, Α
  3. Α, Β, Α, Γ, Α ...

- Η τριμερής μορφή είναι:
  1. Μια μουσική σύνθεση για τρία όργανα.
  2. Μια σύνθεση με μορφή Α, Β, Α.
  3. Μια σύνθεση με μορφή Α, Β, Γ.

- Ο κανόνας στη μουσική είναι:
  1. Ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να συμπεριφέρονται οι μουσικοί.
  2. Ένα μουσικό κομμάτι στο οποίο όλοι οι μουσικοί αρχίζουν και τελειώνουν μαζί.
  3. Μορφή μουσικής σύνθεσης στην οποία οι μουσικοί, ενώ εκτελούν το ίδιο ακριβώς μέρος, ξεκινάνε σε διαφορετική χρονική στιγμή ο καθένας.

> *Παίζοντας με ένα όργανο είναι σαν να χορεύουμε με ένα αντικείμενο που έχει τη δική του ζωή. Τη μια αφήνεται και χαλαρώνει και την άλλη αντιστέκεται.*
>
> Stephen Nachmanovich

Είχα πάει... λαϊκή

Φανταστείτε ότι βρίσκεστε ένα Σάββατο πρωί στη λαϊκή αγορά της γειτονιάς σας.

Κάθε παραγωγός διαλαλεί την πραμάτεια του. Κάποιοι χρησιμοποιούν ρυθμικά σχήματα διαλαλώντας τα προϊόντα τους για να προσελκύσουν τους πελάτες.

Σας δίνουμε πέντε σχετικά παραδείγματα. Παίξτε τα όλοι μαζί με τη βοήθεια του δασκάλου σας. Δημιουργήστε και μερικά ακόμα δικά σας.

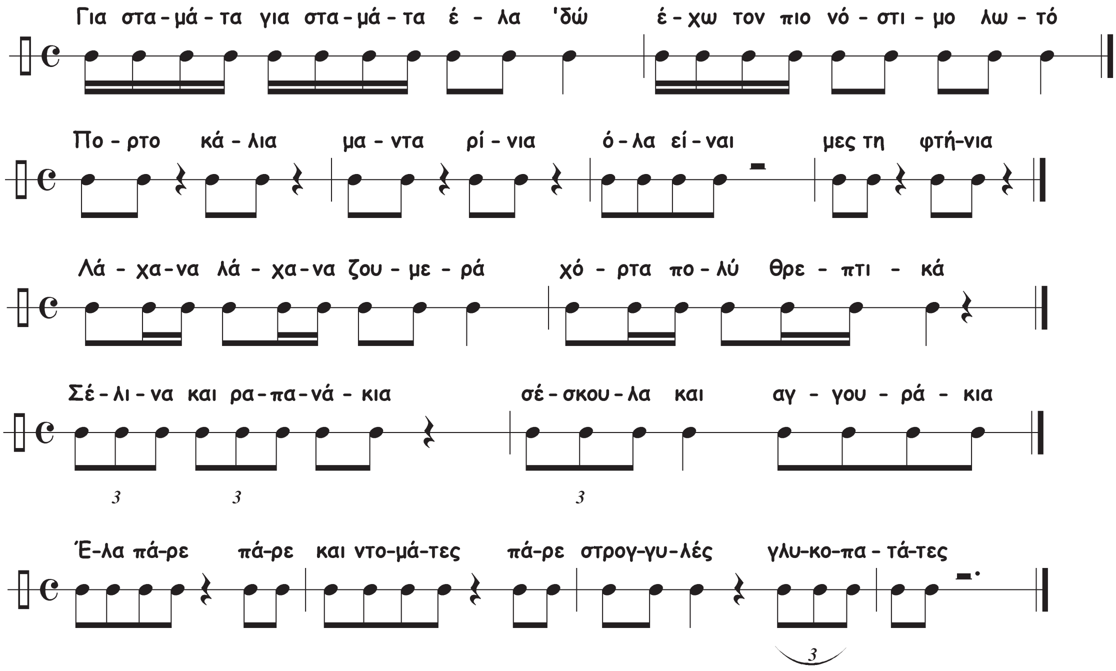

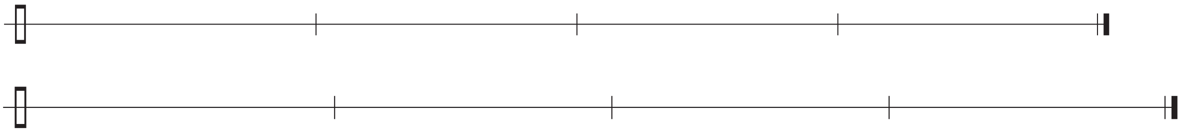

Πέντε παιδιά (ή περισσότερα αν έχετε φτιάξει δικά σας ρυθμικά σχήματα) παίζουν τους ρόλους των παραγωγών. Κρυφά μοιράζουν τα ρυθμικά σχήματα και τους ρόλους. Ένας μαθητής ή ο δάσκαλός σας κρατάει ένα σταθερό παλμό σε μέτρια ταχύτητα (τέμπο). Ένας από τους παραγωγούς παίζει το ρυθμικό σχήμα του σε ένα κρουστό όργανο χωρίς τα λόγια. Τα υπόλοιπα παιδιά προσπαθούν να ανακαλύψουν τι πουλάει. Το παιδί που θα το βρει πρώτο παίρνει... τον πάγκο του στη λαϊκή!

Αν θέλετε να γίνει το παιχνίδι πιο ενδιαφέρον, δοκιμάστε να παίζουν δύο ή περισσότεροι παραγωγοί ταυτόχρονα τα ρυθμικά τους σχήματα. Άλλωστε έτσι δεν γίνεται και στην πραγματικότητα;

Ο δάσκαλός σου θα παίξει τους παρακάτω ρυθμούς αλλά... ανακατεμένους! Εσύ θα ακούς με προσοχή και θα γράφεις στο κουτάκι που βρίσκεται αριστερά από καθέναν τη σειρά με την οποία ακούστηκε (1ος, 2ος κ.ο.κ.).

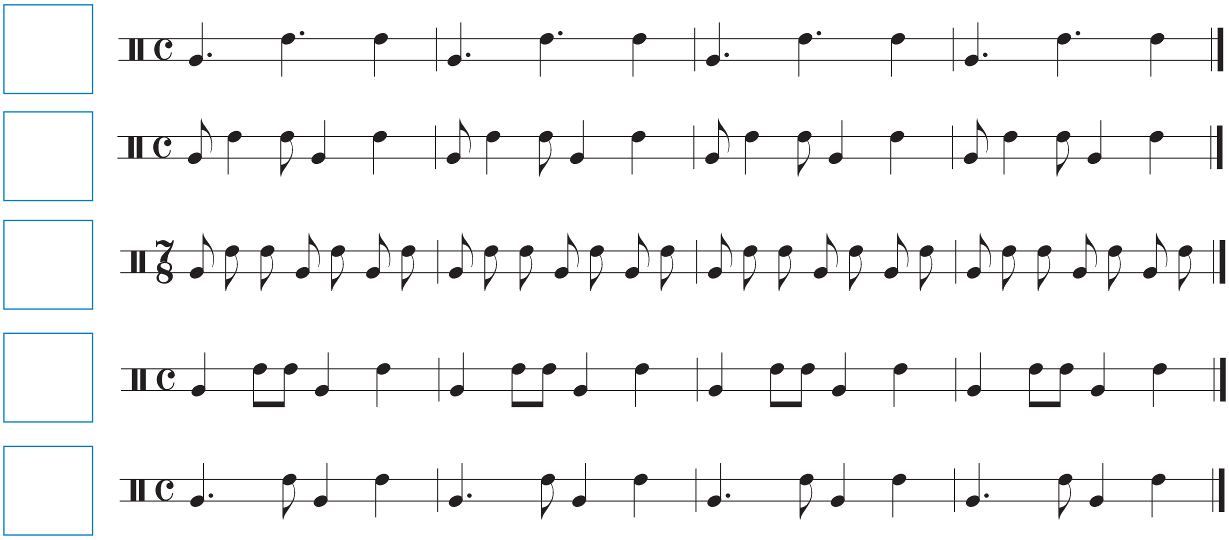

Προσπάθησε να παίξεις τους παραπάνω ρυθμούς. Στην κάτω γραμμή γράφονται οι ήχοι που είναι πιο τονισμένοι. Με ένα συμμαθητή σου επιλέξτε ένα ρυθμό που να ξέρετε καλά και οι δύο. Ο ένας θα παίζει το ρυθμό αυτό σε σταθερό τέμπο και ο άλλος θα αυτοσχεδιάζει!

Γράψε με τη βοήθεια του δασκάλου σου δύο ρυθμούς από αυτούς που χορεύονται στην περιοχή που ζεις. Προσπάθησε να τους παίξεις και εσύ.

Αν θέλεις, συγκέντρωσε στοιχεία για τους χορούς της περιοχής σου ή για τους παραδοσιακούς χορούς που χορεύετε στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής.

Αν δεν σου είναι εύκολο, κοίταξε το πρόγραμμα στην τηλεόραση όταν έχει παραδοσιακούς χορούς. Παρουσίασε τις πληροφορίες που συγκέντρωσες στους συμμαθητές σου.

Όταν ο Θεός είδε ότι πολλοί άνθρωποι ήταν οκνηροί και με δυσκολία αφοσιώνονταν στην ανάγνωση των πνευματικών κειμένων, θέλησε να τα απλοποιήσει γι' αυτούς. Πρόσθεσε τη μελωδία στα λόγια του Προφήτη, έτσι ώστε όλοι να ικανοποιούνται με τη γοητεία της μουσικής, και με χαρά να τον υμνούν.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

«...σμίξαν τα μπουζούκια και ο μπαγλαμάς με τον ταμπουρά του Μακρυγιάννη...»

... λέει ο Λευτέρης Παπαδόπουλος στο τραγούδι «Δέκα παλικάρια» σε μουσική Μ. Λοΐζου. Και πραγματικά τα μπουζούκια και οι μπαγλαμάδες είναι απόγονοι του ταμπουρά και συνεχιστές της μεγάλης ελληνικής μουσικής παράδοσης που ξεκίνησε πριν από χιλιάδες χρόνια.

17.1 Μούσα που παίζει τρίχορδο ή πανδούρα

17.2 Λαούτο από αγιογραφία της Μονής Λουκούς

17.3 Μικρός ταμπουράς από τοιχογραφία του Θεόφιλου

17.4 Μ. Χιώτης με τετράχορδο μπουζούκι

Ο ταμπουράς ήταν ένα από τα λαϊκότερα χορδόφωνα μουσικά όργανα των Ελλήνων και αναφέρεται στη δημοτική ποίηση περισσότερο από κάθε άλλο όργανο. Όργανα που έμοιαζαν με τον ταμπουρά, με μακρύ χέρι και μικρό ηχείο, βρίσκουμε στον ελλαδικό χώρο ήδη από τους αρχαιοελληνικούς χρόνους με την ονομασία πανδούρα ή τρίχορδον.

17.5 Ταμπουράς του Μακρυγιάννη

Παρόμοια όργανα έπαιζαν και οι αγωνιστές του '21, όπως αναφέρει ο Νικόλαος Κασομούλης. Ένα από αυτά, ο ταμπουράς του στρατηγού Μακρυγιάννη, «ον υποκρούων ήδεν ευφώνως και ανδρικώς με τον αέρα εκείνον του αληθινού παλληκαριού», φυλάγεται σήμερα στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας.

Στο έπος του Διγενή Ακρίτα δίνονται με ποιητική γλώσσα πληροφορίες για την κατασκευή του ταμπουρά που μάλιστα είχε κατασκευάσει ο ίδιος ο ήρωας:

Αρπάζει το σκεπάρνι του, έν' αργυρό πριγιόνι[14],
σ' έν' περιβόλι σέμπηκεν[15], ελιάς κλωνάρι κόβει
ντογρί[16] παιχνίδι[17] έκανε, ντογρί παιχνίδι κάνει,
τα φίδια κόρδες[18] έβαλε απάνω στο παιχνίδι
την όχεντρα[19] την μπλουμιστή[20] δοξάρι στο παιχνίδι
και τα μικρά χεντρόπουλα στιφνάρια[21] στο παιχνίδι...

14. Πριόνι, 15. Μπήκε, 16. Αμέσως, 17. Μουσικό όργανο, 18. Χορδές, 19. Οχιά, 20. Στολισμένη, 21. Κλειδιά μουσικού οργάνου που χρησιμεύουν στο κούρδισμα.

Χρώματα και… ηχοχρώματα

Η μουσική και η **ζωγραφική** έχουν πολλά κοινά γνωρίσματα. Και οι δύο **τέχνες** προσπαθούν να μεταδώσουν τα συναισθήματα και τις ιδέες του δημιουργού τους. Οι έξι πίνακες που βλέπεις έχουν θέματα εμπνευσμένα από την Ελληνική Επανάσταση.

Μπορείς να επιλέξεις έξι ταιριαστά μουσικά κομμάτια, ένα για κάθε πίνακα;

17.6 Το κρυφό Σχολειό

17.7 Ο όρκος των Φιλικών

17.8 Ο όρκος των Αγωνιστών

17.9 Η πυρπόληση τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κ. Κανάρη

17.10 Η σφαγή της Χίου

17.11 Χορός στο Θησείο

- Γράψε τις επιλογές σου και δύο σχετικά επίθετα για καθεμία στον πίνακα που ακολουθεί.

Μουσική συνοδεία		Επίθετο 1	Επίθετο 2
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

Ο Νότης και η βυζαντινή μουσική[22]

– Παππού, σήμερα στο σχολείο μιλήσαμε για τη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και έμαθα το απολυτίκιο «Σήμερον της Σωτηρίας ημών το κεφάλαιον» που ψέλνεις εσύ στο ψαλτήρι!

– Πολύ καλά, Νότη μου. Για να το βρούμε! Α νάτο! Μήπως έμαθες και πώς ονομάζουμε τα σύμβολα που χρησιμοποιούμε για να γράφουμε τη βυζαντινή μουσική;

– Ε, χμ, δηλαδή… μας τα είπε ο δάσκαλος, αλλά δεν τα θυμάμαι.

–Τα σύμβολα που γράφουμε και διαβάζουμε τη βυζαντινή μουσική τα ονομάζουμε χαρακτήρες.

22. Καμπύλης & Σπετσιώτης, 2004

– Άλλο οι νότες και άλλο οι χαρακτήρες δηλαδή;

– Βέβαια, γιατί οι χαρακτήρες μας δείχνουν αν η φωνή θα ανεβεί, θα κατεβεί ή θα μείνει στην ίδια θέση.

– Και πόσους χαρακτήρες έχουμε, παππού;

– Έχουμε τρεις οικογένειες που η καθεμία αποτελείται από έναν ή περισσότερους χαρακτήρες.

– Και ποιες είναι αυτές οι... οικογένειες, παππού;

– Είναι οι οικογένειες ανάβασης, κατάβασης και ισότητας. Η κάθε οικογένεια έχει ένα μέλος που είναι το πιο... διάσημο.

– Δηλαδή το συναντάμε πιο πολλές φορές από τα άλλα;

– Ακριβώς αυτό εννοώ. Στην οικογένεια της ανάβασης ο πιο γνωστός χαρακτήρας είναι το ολίγο. Μοιάζει με μια έντονη ευθεία γραμμή που έχει μήκος έναν πόντο περίπου.

– Έτσι — δηλαδή;

– Μπράβο, Νότη! Να κοίταξε εδώ. Στους χαρακτήρες ισότητας ο πολύ γνωστός είναι αυτός που μοιάζει με ένα μικρό μπαστούνι πλαγιασμένο, λες και θέλει να κοιμηθεί.

– Ωραίο αυτό! Δηλαδή έτσι;

– Ναι, λέγεται ίσο και σου λέει ότι η φωνή δεν πρέπει ούτε να ανέβει ούτε να κατέβει αλλά να μείνει στην ίδια θέση. Να, βλέπεις στην αρχή του απολυτίκιου ότι λέμε τέσσερις φορές την ίδια φωνή;

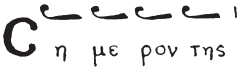

Και ο πιο γνωστός χαρακτήρας κατάβασης είναι η απόστροφος που θυμίζει ένα μεγάλο κόμμα. Σου λέει να κατέβεις μια φωνή.

– Δύσκολο ακούγεται! Έτσι δηλαδή;

– Ναι, Νότη μου. Να, κοίταξε σε αυτό το σημείο για να το καταλάβεις καλύτερα.

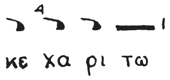

Έλα να σου γράψω τώρα τις φράσεις αυτές και με τις νότες για να τις συγκρίνουμε. Μετά θα σου τα ψάλω για να τα καταλάβεις καλύτερα.

– Ναι, ναι, παππού και μετά να μου... τα ψάλεις! Χα, χα!

– Θα σου τα... ψάλω! Χα, χα, ωραίο αυτό!

Ίσο	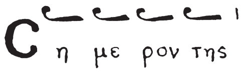 η με ρον της	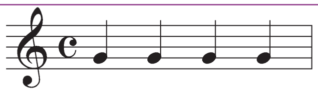 Σή - με - ρον της
Απόστροφος	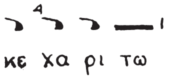 κε χα ρι τω	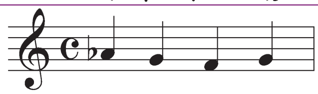 κε - χα - ρι - τω -
Ολίγο	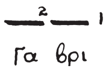 Γα βρι	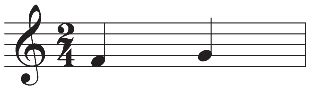 Γα - βρι -

Υπάρχουν μόνο δώδεκα φθόγγοι. Να τους μεταχειρίζεστε προσεκτικά.

Paul Hindemith

«Τρομπονέρα»[23]

Θέλεις να κατασκευάσεις ένα πρωτότυπο αερόφωνο μουσικό όργανο εύκολα και γρήγορα; Θέλεις να παίζεις τις δικές σου μελωδίες ή να κάνεις αστείους ήχους σαν αυτούς που ακούς στα κινούμενα σχέδια; Θέλεις να ανεβοκατεβαίνεις στις δικές σου μουσικές σκάλες; Δεν έχεις παρά να ακολουθήσεις τις οδηγίες και... καλή επιτυχία!

Θα χρειαστείς:

- ένα ψηλό μπουκάλι
- ηλεκτρολογικό σωλήνα εξωτερικών εγκαταστάσεων ∅ 16 χιλιοστών
- σέγα και λίμα
- πάγκο εργασίας
- ...νερό.

Περιγραφή κατασκευής:

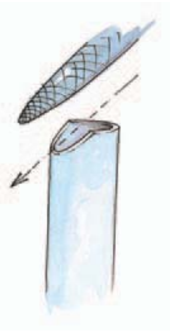

1. Κόψε με τη σέγα το σωλήνα 5 εκατοστά μακρύτερο από το μπουκάλι σου.

2. Με τη λίμα λείανε το ένα άκρο του σωλήνα για να δημιουργηθεί μια λοξή εγκοπή όπως φαίνεται στο σχήμα.

3. Φύσηξε στο άκρο του σωλήνα όπως φαίνεται στην εικόνα. Ανεβοκατεβάζοντας το σωλήνα μέσα στο μπουκάλι η οξύτητα του ήχου μεταβάλλεται.

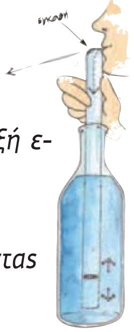

Έτοιμη η τρομπονέρα! Ο καλύτερος τρόπος για να τη δοκιμάσετε είναι να παίξετε μαζί της. Ο δάσκαλός σας παίζει κάποια ανεβοκατεβάσματα χωρίς να τον βλέπετε. Φανταστείτε πως είστε αεροπλάνα, πουλιά ή οτιδήποτε άλλο πετούμενο και προσπαθήστε να ακολουθήσετε τον ήχο της. Ένας μαθητής μπορεί να καταγράφει τις κινήσεις στον πίνακα.

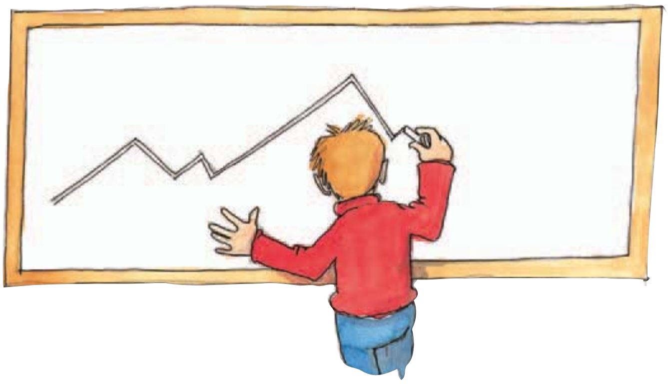

23. Η κατασκευή είναι από το βιβλίο των Καμπύλη Π. & Σπετσιώτη Ι. (2000). *Το εργαστήρι της μουσικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παίζοντας, συγκρίνοντας και... κρίνοντας

Παίξε την πρώτη μελωδία. Αναγνώρισες ποια είναι;

Σύγκρινε τις δύο μελωδίες. Τι ανακάλυψες;

Δοκίμασε τώρα να παίξεις τη δεύτερη μελωδία. Γράψε τις παρατηρήσεις σου.

Μελωδία 1

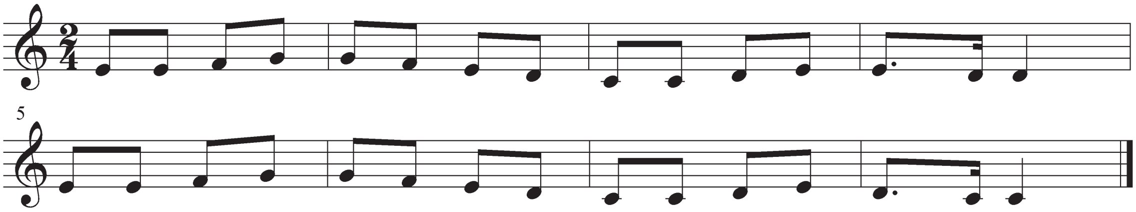

Μελωδία 2

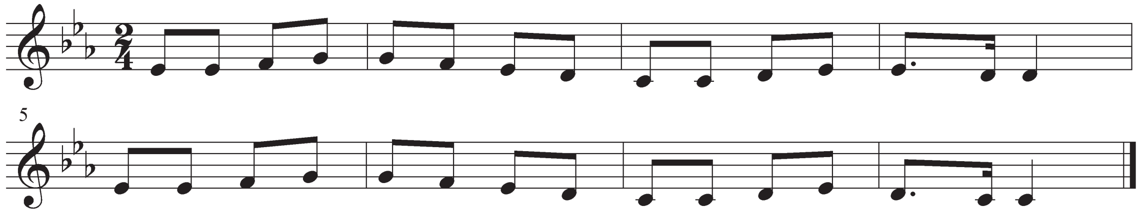

Άκουσε τη μελωδία από δύο γνωστά τραγούδια που είναι γραμμένα σε σκάλα ντο ματζόρε. Δίνουμε τα δύο πρώτα μέτρα γραμμένα στο πεντάγραμμο. Τώρα που ξέρεις τις νότες της σκάλας δοκίμασε να παίξεις τη συνέχεια σε ένα μεταλλόφωνο, πιάνο, αρμόνιο ή σε κάποιο άλλο όργανο.

Μήλο μου κόκκινο	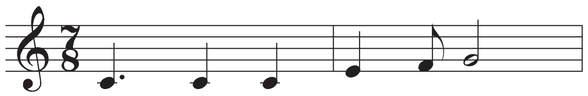
Ακορντεόν	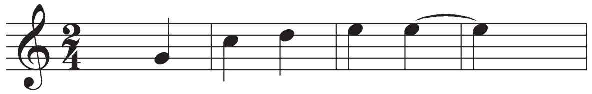

Η μουσική με μεταφέρει άμεσα στη διανοητική κατάσταση του ανθρώπου που τη συνέθεσε. Η ψυχή μου γίνεται ένα με τη δική του και μαζί περνάμε από τη μια κατάσταση στην άλλη. Γιατί όμως γίνεται αυτό δεν ξέρω.
Λέων Τολστόι

Το μουσικό... «κουτσό»

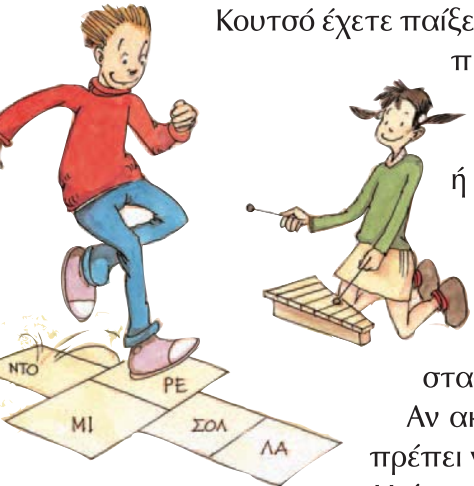

Κουτσό έχετε παίξει σχεδόν όλοι. Αυτό όμως είναι ένα κουτσό... μουσικό και ίσως πιο δύσκολο. Σε κάθε κουτάκι αντιστοιχεί ένας διαφορετικός ήχος-νότα από την ντο ματζόρε πεντατονική κλίμακα.

Άκουσε προσεκτικά τις νότες αυτές από το μεταλλόφωνο ή το αρμόνιο στην αρχή με τη σειρά και ύστερα ανακατεμένες. Το παιχνίδι αρχίζει! Θα κινείσαι από κουτάκι σε κουτάκι με κουτσό, δηλαδή θα στηρίζεσαι μόνο στο ένα πόδι.

Ένας συμμαθητής σου θα παίζει μια σύντομη μελωδία και μόλις σταματήσει, ακολούθησε τη σωστή διαδρομή και σταμάτησε όπου σταμάτησε και η μελωδία.

Αν ακουστούν δύο ίδιες νότες (ή και περισσότερες), σημαίνει ότι πρέπει να αλλάξεις πόδι στο ίδιο κουτάκι.

Η έμπνευση για ένα καλλιτέχνη μπορεί να έρθει από... οτιδήποτε. Ένας μικρός καλλιτέχνης είσαι και εσύ. Αν έχεις έμπνευση, γράψε μια δική σου μελωδία επάνω σε μια πεντατονική κλίμακα. Για να μην την ξεχάσεις, γράψ' τη σε ένα πεντάγραμμο ή με το δικό σου ξεχωριστό τρόπο. Αν βάλεις και λόγια ή κάποια ρυθμική συνοδεία, θα έχεις φτιάξει ένα δικό σου ολοκληρωμένο έργο! Παρουσίασε τη δουλειά σου στην τάξη.

Καλή δημιουργία!

Μουσική και... συμμετρία[24]

Τι κοινό έχουν το ανθρώπινο σώμα, μια πεταλούδα και η νησιώτικη λύρα; Τη **συμμετρία!** Την έχεις συναντήσει ξανά στα **μαθηματικά**. Αλλά και στη **γλώσσα** υπάρχουν τα «παλίνδρομα», δηλαδή λέξεις ή φράσεις συμμετρικές που διαβάζονται το ίδιο και ανάποδα.

Ένα από τα πιο γνωστά παλίνδρομα είναι η περίφημη επιγραφή που βρίσκεται έξω από την Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη: «Νίψον ανομήματα μη μόναν όψιν». Όμως και στη μουσική υπάρχει συμμετρία. Και μπορείς να παίξεις μαζί της και –γιατί όχι;– να δημιουργήσεις!

19.1 Αχλαδόσχημη κρητική λύρα

24. Ο σχεδιασμός των διαγραμμάτων και των δραστηριοτήτων για τη μουσική και τη συμμετρία έχουν γίνει από τον Παναγιώτη Καμπύλη.

Παρατήρησε προσεκτικά τις τρεις μελωδίες. Παίξε την Α και μετά τη Β, έπειτα ξανά την Α και μετά τη Γ.

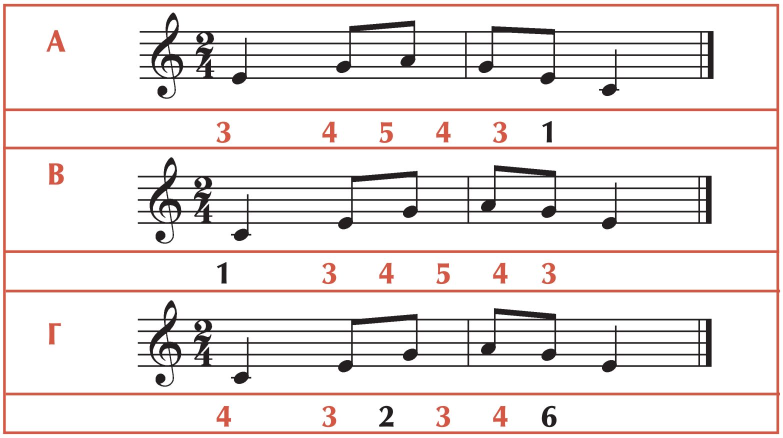

- Γράψε τις παρατηρήσεις σου.

Η μελωδία Α είναι το αρχικό μουσικό σχήμα. Η μελωδία Β σχηματίστηκε βάζοντας τις νότες της μελωδίας Α ανάποδα, δηλαδή από το τέλος προς την αρχή! Η συμμετρία εδώ είναι κάθετη.
Α 3-4-5-4-3-1 <> Β 1-3-4-5-4-3
Για να σχηματίσουμε τη μελωδία Γ αντιστοιχίσαμε τις νότες της κλίμακας ως εξής: 1<>6, 2<>5, 3<>4, 4<>3, 5<>2, 6<>1.
Έτσι προκύπτει μια οριζόντια συμμετρία.
Α 3-4-5-4-3-1 <> Γ 4-3-2-3-4-6

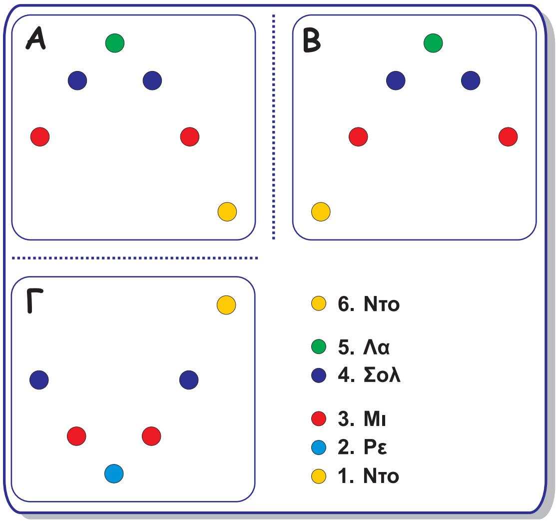

Δημιούργησε τη δική σου συμμετρική μουσική!

Δεν έχεις παρά να **συνθέσεις** μια σύντομη μελωδία και να τη γράψεις σε ένα πεντάγραμμο. Στη συνέχεια γράψε τη συμμετρική της μελωδία. Καλή διασκέδαση!

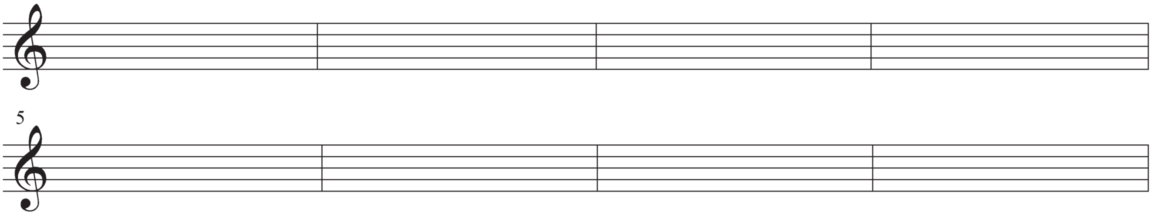

20. Ακούμε, αναλύουμε και κωδικοποιούμε τους ήχους

Η μουσική, για να δημιουργήσει αρμονία, πρέπει να εξερευνήσει τη διαφωνία.

Πλούταρχος

Παιχνίδι με τα ηχοχρώματα

Όπως στη ζωγραφική έχουμε πάρα πολλά χρώματα και αποχρώσεις, έτσι και στη μουσική έχουμε αντίστοιχα τα ηχοχρώματα. Και όπως ένα ζωγραφικό έργο αποκτά άλλη ατμόσφαιρα ή χαρακτήρα, ανάλογα με τα χρώματα που έχει επιλέξει ο ζωγράφος (θερμά ή ψυχρά, έντονα ή απαλά κ.ο.κ.), έτσι και ένα μουσικό έργο αλλάζει ανάλογα με τα ηχοχρώματα που περιλαμβάνονται στην ενορχήστρωσή του.

Μάλιστα η σωστή επιλογή των οργάνων-ηχοχρωμάτων είναι τόσο σημαντική και κρίσιμη για την επιτυχία ή όχι του μουσικού έργου όσο σημαντική και κρίσιμη είναι η διανομή των ρόλων σε ένα θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο.

Η ενορχήστρωση είναι η τέχνη του να αντιστοιχίζει κανείς όλες τις νότες ενός συγκεκριμένου μουσικού κομματιού στα διάφορα όργανα-ηχοχρώματα μιας ορχήστρας.

Οι ίδιες νότες που ακούγονται ένρινες και οξείες παιγμένες από ένα όμποε μπορεί να ακουστούν απαλές και γλυκές παιγμένες από το φλάουτο. Αν υπολογίσετε τον αριθμό των μουσικών οργάνων που υπάρχουν και τους πιθανούς ή... απίθανους συνδυασμούς που προκύπτουν, τότε καταλαβαίνετε τις απίστευτες δυνατότητες που έχει στη διάθεσή του ο ενορχηστρωτής ενός μουσικού έργου! Πολλές φορές ενορχηστρωτής ενός μουσικού έργου είναι ο ίδιος ο συνθέτης του.

Έτσι, όποτε ακούτε ένα μουσικό έργο, δεν ακούτε μόνο μελωδίες και αρμονίες, αλλά τις ακούτε παιγμένες από ένα πολύ προσεκτικά επιλεγμένο σύνολο οργάνων.

Πολλές φορές θα έχετε ακούσει το ίδιο τραγούδι σε διάφορες εκτελέσεις όπως συνηθίζουμε να λέμε στη γλώσσα της μουσικής. Η διαφορετική κάθε φορά επιλογή των οργάνων μπορεί να κάνει το ίδιο τραγούδι να ακουστεί εντελώς διαφορετικό!

Άκουσε το γνωστό ελληνικό παραδοσιακό τραγούδι Αμοργιανό σε δύο εκτελέσεις: μια παραδοσιακή και μια σύγχρονη από τους Χάρη και Πάνο Κατσιμίχα.

Γράψε τα σχόλιά σου για κάθε εκτέλεση.

Ενορχηστρώνοντας... ρυθμούς!

Παίξε σε ένα κρουστό όργανο ή ακόμα και με παλαμάκια το παρακάτω ρυθμικό σχήμα.

♩	♫	♩	♩

Στη συνέχεια χώρισέ το σε δύο μέρη Α και Β. Παίξε το Α με το ένα χέρι και το Β με το άλλο ή χωριστείτε σε δύο ομάδες και παίξτε η πρώτη ομάδα το ένα μέρος και η δεύτερη το άλλο.

Α		♫		♩
Β	♩		♩	

Στη συνέχεια φτιάξτε στον πίνακα μια παρτιτούρα σαν την παρακάτω:

	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Νταϊρές	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽	♩	𝄽
Πήλινο τύμπανο	𝄽	♫	𝄽	♩	𝄽	♫	𝄽	♩	𝄽	♫	𝄽	♩	𝄽	♫	𝄽	♩
Κουρτίνα	♩	𝄽	𝄽	𝄽	♩	𝄽	𝄽	𝄽	♩	𝄽	𝄽	𝄽	♩	𝄽	𝄽	𝄽
Σείστρο	𝄽	♫	♩	♩	𝄽	♫	♩	♩	𝄽	♫	♩	♩	𝄽	♫	♩	♩

Τέσσερα παιδιά θα παίξουν με τα όργανα που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε γι' αυτή την ενορχήστρωση. Προτού ξεκινήσετε ορίστε την ταχύτητα εκτέλεσης (τέμπο). Στην αρχή κάθε μουσικός παίζει μόνος του ό,τι του αναλογεί.

Έπειτα και ενώ ένας μαέστρος δίνει το τέμπο μετρώντας σταθερά «1,2,3,4», παίζουν μαζί το παιδί με τον νταϊρέ και το παιδί με το πήλινο τύμπανο. Αν δεν γίνει κανένα λάθος, ξαναπαίζουν μαζί με το τρίτο παιδί που παίζει την κουρτίνα και τέλος προστίθεται και το παιδί με το σείστρο και παίζουν όλοι μαζί. Στη συνέχεια μπορείτε να δοκιμάσετε σε πιο γρήγορο τέμπο. Αυτό που έπαιξαν οι τέσσερις μαθητές είναι ένας από τους βασικούς ελληνικούς αλλά και διεθνείς ρυθμούς που ανάλογα με την ταχύτητα που θα εκτελεστεί έχει τις ονομασίες καγκέλι, μπαγιό ή σούστα.

Ένας μουσικός που παίζει ντραμς εκτελεί με τα χέρια και τα πόδια του αυτό που έπαιξαν τέσσερα διαφορετικά παιδιά ή ομάδες παιδιών!

21. Μεγάλες ορχήστρες σε ήχους... κλασικούς

Η σύνθεση μιας συμφωνίας είναι για μένα η δημιουργία ενός κόσμου.

Gustan Mahler

Η ορχήστρα των... αντιθέσεων

Μια τόσο μεγάλη ορχήστρα είναι σύνθεση πολλών... αντιθέσεων. Για παράδειγμα, περιλαμβάνει το τεράστιο κοντραμπάσο που είναι ψηλότερο από ένα μέσο άνθρωπο αλλά και το μικροσκοπικό πίκολο φλάουτο. Στην ορχήστρα αυτή θα ακούσεις την εντυπωσιακή και πανάκριβη άρπα που είναι ένα πολύπλοκο όργανο, αληθινό «εργοστάσιο» ήχων, αλλά και το... ταπεινό τρίγωνο που παίζεις κι εσύ τα Χριστούγεννα. Επίσης θα ακούσεις το βαθύ ήχο της τούμπας που είναι το μεγαλύτερο χάλκινο πνευστό αλλά και το λεπτό ήχο του κλαρινέτου.

Γράψε και εσύ μερικές ακόμα αντιθέσεις που έχεις εντοπίσει σε μια συμφωνική ορχήστρα.

Ομάδες οργάνων

Οι συμφωνικές ορχήστρες μπορεί να έχουν από 60 έως 100 μουσικά όργανα που ανήκουν σε τέσσερις διαφορετικές ομάδες οργάνων: τα έγχορδα, τα ξύλινα πνευστά, τα χάλκινα πνευστά και τα κρουστά.

Οι μουσικοί κάθονται ημικυκλικά γύρω από το μαέστρο και οι θέσεις τους είναι σαφώς καθορισμένες: τα έγχορδα (16 πρώτα βιολιά, 14 δεύτερα βιολιά, 10 βιόλες, 10 βιολοντσέλα, 8 κοντραμπάσα και 2 άρπες) κάθονται μπροστά γιατί έχουν τον πιο αδύναμο ήχο (γι' αυτό είναι και περισσότερα). Στο κέντρο και πίσω από τα έγχορδα κάθονται τα ξύλινα πνευστά (2 φλάουτα, 1 πίκολο, 2 όμποε, 1 αγγλικό κόρνο, 2 κλαρινέτα και 2 φαγκότο) που έχουν τη δεύτερη χαμηλότερη ένταση. Πίσω και πλάγια βρίσκονται τα χάλκινα πνευστά (4 γαλλικά κόρνα, 2 τρομπέτες, 3 τρομπόνια και 1 τούμπα) και τα κρουστά (τύμπανα, μεταλλόφωνα, σωληνωτές καμπάνες, γκονγκ, τρίγωνα κ.ά.) που είναι η πιο φασαριόζικη ομάδα.

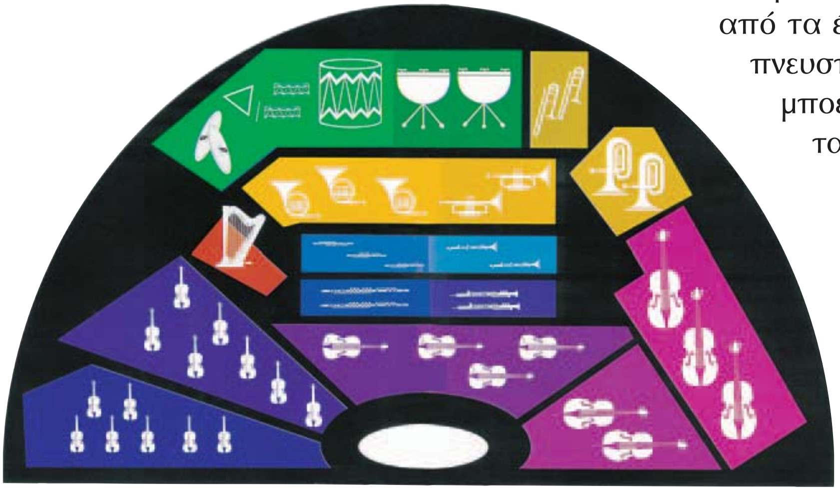

21.1 Διάγραμμα με τις θέσεις των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας.

Γιατί τόσα όργανα;

Ποιος νομίζεις ότι ήταν ο λόγος για τη δημιουργία τόσων μεγάλων ορχηστρών;

Κόστος συντήρησης μιας συμφωνικής ορχήστρας

Μια τόσο μεγάλη ορχήστρα που αποτελείται από ανθρώπους που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στη μουσική και πρέπει να ζουν από αυτή χρειάζεται πολλά χρήματα για να συντηρηθεί.

Παλιότερα τέτοιες ορχήστρες είχαν μόνο οι βασιλιάδες και οι πλούσιοι ευγενείς, ενώ στις μέρες μας τις διατηρούν οι μεγάλες πόλεις, τα θέατρα όπερας και οι κρατικοί ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί.

Πολλές ορχήστρες συμπληρώνουν τα έσοδά τους ηχογραφώντας δίσκους ή μουσική για κινηματογραφικές ταινίες, ενώ παράλληλα δίνουν συναυλίες.

Ο χρυσός της Ελλάδας[25]

«Όλος ο κόσμος θαυμάζει τους Ολυμπιονίκες μας που γυρίζουν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες με χρυσά, αργυρά ή χάλκινα μετάλλια περασμένα στο λαιμό τους. Είναι πραγματικά αξιοθαύμαστοι, αφού κατάφεραν να διακριθούν και να έρθουν πρώτοι αυτοί, οι Έλληνες, ανάμεσα σε ένα σκληρό διεθνή συναγωνισμό.

Όλοι εμείς που τους βλέπουμε να αγωνίζονται και ν' ανεβαίνουν στο βάθρο και ακούμε τον Εθνικό Ύμνο της Ελλάδας, δακρύζουμε και νιώθουμε εθνικό ρίγος. Και όταν οι αθλητές επιστρέφουν στην πατρίδα τούς γίνεται εθνική υποδοχή! Και την αξίζουν.

Όμως, υπάρχουν και κάποιοι άλλοι νέοι που επίσης «προπονούνται» όλη τους τη ζωή. Δεν αναφέρομαι στους (άξιους) μαθητές του Λυκείου που παίρνουν βαθμό 20, αλλά σ' εκείνους που όλη τους τη ζωή μελετούν σκληρά κλασική μουσική με αυταπάρνηση και ανταγωνίζονται με άλλους, επίσης σπουδαίους –πολλές φορές καλύτερούς τους– και προσπαθούν να τους φθάσουν και να τους ξεπεράσουν! Και το κατορθώνουν! Και επιλέγονται αυτοί και όχι οι άλλοι να παίξουν σε σπουδαίες ορχήστρες ή σε μεγάλες όπερες και να συμμετέχουν σε διεθνή φεστιβάλ! Και αυτό δεν γίνεται μόνο μια φορά κάθε τέσσερα χρόνια, γιατί τότε δεν θα τους ήξερε κανείς.

Αυτοί οι σολίστ πρέπει να είναι συνεχώς στη διεθνή επικαιρότητα, να γράφουν γι' αυτούς οι εφημερίδες και οι κριτικοί, να τους παρουσιάζουν οι ραδιοφωνικοί σταθμοί και οι τηλεοράσεις, να ηχογραφούν δίσκους που να αγοράζονται. Και να ανεβαίνουν, τελικά, στο βάθρο της διεθνούς αναγνώρισης και, αντί για τον Εθνικό Ύμνο, να γράφουν στα προγράμματα ή στις εφημερίδες "ο Έλληνας ή η Ελληνίδα καλλιτέχνης!" και να δοξάζουν το όνομα της πατρίδας τους!»

25. Το απόσπασμα είναι από το βιβλίο της Λίντα Λεούση (2003). *Ιστορία της Ελληνικής Μουσικής*. Αθήνα: Άγκυρα.

Δεν μπορείς να ξεφύγεις τη θάλασσα
Που σε λίκνισε και που γυρεύεις
Με τα καλάμια που τραγουδούσαν το φθινόπωρο
Σε τρόπο λυδικό

Γ. Σεφέρης

Ακροστιχίδα

Τα αρχικά γράμματα των λέξεων σχηματίζουν τη μορφή μιας μουσικής σύνθεσης.

1. _ _ _ _ _ _ _ _

2. _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _

3. _ _ _ _ _ _ _

4. _ _ _ _ _ _ _

5. _ _ _ _

1. Τη διευθύνει ο μαέστρος.
2. Ονομάζεται η μουσική που «αφηγείται», περιγράφει.
3. Και έτσι λέμε τα χορδόφωνα.
4. ...*και Ιουλιέτα*, μπαλέτο του Προκόφιεφ (Prokofiev).
5. Το είδος τραγουδιού με το οποίο ο ερμηνευτής/τρια της όπερας εκφράζει τα συναισθήματά του/της, όταν σταματάει η πλοκή του έργου.

Βρείτε μουσικά έργα, τραγούδια, βιβλία, ποιήματα, πίνακες ζωγραφικής, έργα τέχνης γενικότερα που έχουν θέμα τους τη θάλασσα. Οργανώστε μια έκθεση στην τάξη σας. Καλέστε τις άλλες τάξεις και τους γονείς σας να την επισκεφθούν.

Το τύμπανο της θάλασσας (ocean drum)

22.1 Τύμπανο της θάλασσας

Φτιάξε ένα πρωτότυπο μουσικό όργανο σε 5′ και άκουσε τον ήχο της θάλασσας. Θα χρειαστείς χάντρες και ένα μπολ με καπάκι, κατά προτίμηση μεταλλικό. Το μόνο που έχεις να κάνεις είναι να βάλεις δύο χούφτες χάντρες μέσα στο μπολ και να το... καπακώσεις. Μπορείς να το διακοσμήσεις κολλώντας ζωγραφιές με θαλασσινά μοτίβα ή εικόνες με θαλασσινά θέματα. Γυρίζοντάς το αργά παράγεται ένας χαλαρωτικός ήχος που θυμίζει πολύ τον ήχο των κυμάτων.

Μπορείς να το χρησιμοποιήσεις πριν από ένα τραγούδι με θέμα τη θάλασσα για να χαλαρώσεις, να αυτοσυγκεντρωθείς εσύ και οι φίλοι σου και να δημιουργήσεις την κατάλληλη ατμόσφαιρα.
Υπάρχουν σίγουρα πολλοί ακόμα τρόποι για να το χρησιμοποιήσεις δημιουργικά.

Γράψε δύο από αυτούς:

1.

2.

Τραγούδια... μέσα στη θάλασσα

Ξέρουμε από τη **Φυσική** ότι ο ήχος ταξιδεύει πιο γρήγορα στο νερό παρά στον αέρα. Ένα συγκεκριμένο είδος φάλαινας εκμεταλλεύεται αυτό το γεγονός και επικοινωνεί με «τραγούδια» εκπέμποντας περίπλοκους ήχους σε συχνότητες που ταξιδεύουν σε μεγάλες αποστάσεις. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τα δελφίνια. Μπορείτε να ακούσετε τους τραγουδιστές της θάλασσας στο διαδίκτυο στις παρακάτω διευθύνσεις:
http://www.human-dolphin.org/sounds/index.html, http://www.cs.sfu.ca/research/projects/whales

Το «ηχόδεντρο»

Στις παραλίες, στις λίμνες και στα ποτάμια της πατρίδας μας μπορείς να βρεις πολλά πεσμένα κλαδιά. Οι καιρικές συνθήκες θαρρείς και τα έχουν σμιλέψει τους και τους έχουν δώσει τα πιο όμορφα σχήματα.

Αν τα στηρίξεις σε μια βάση, όπως φαίνεται στη διπλανή φωτογραφία, μπορείς να κρεμάσεις επάνω τους διάφορα μεταλλικά αντικείμενα όπως καπάκια, σωλήνες, βίδες κ.ά. και να κατασκευάσεις το δικό σου «ηχόδεντρο».

Χρησιμοποίησε μια μεγάλη πρόκα ή κάποιο άλλο μεταλλικό αντικείμενο για μπακέτα και αυτοσχεδίασε τη δική σου μουσική!

Η συμφωνία των βράχων

Συχνά βλέπουμε μικρούς και μεγάλους βράχους να στέκονται «ξεριζωμένοι» και ακίνητοι μέσα στη θάλασσα. Το κύμα τους χτυπά και τις ώρες της φουσκοθαλασσιάς θάλασσα και βράχοι δημιουργούν παράξενες ηχητικές συμφωνίες που είναι πράγματι εντυπωσιακές.

Αν ζεις κοντά στη θάλασσα, άκουσε και μαγνητοφώνησε αυτούς τους απίθανους ήχους. Τις ίδιες συμφωνίες σε παραλλαγές μπορείς να τις ακούσεις και σε βραχώδεις ακτές.

Παραδοσιακά τραγούδια με θέμα τη θάλασσα

- Γράψε τους στίχους από ένα παραδοσιακό τραγούδι με θέμα τη θάλασσα.

- Γράψε τους τίτλους τριών τραγουδιών με θέμα τη θάλασσα.

1.
2.
3.

...Δεν υπάρχει λοιπόν ανθρώπινη πράξη που να γίνεται χωρίς μουσική.

Αριστείδης Κοϊντιλιανός

Μουσικό... καλωσόρισμα!

Θέλεις κάθε φορά που ανοίγεις την πόρτα της τάξης ή του σπιτιού σου να σε υποδέχεται μια ευχάριστη μελωδία; Αν ναι, τότε δεν έχεις παρά να κατασκευάσεις μια άρπα πόρτας, ένα ασυνήθιστο και πρωτότυπο μουσικό όργανο.

Η άρπα πόρτας (door harp) είναι ένα χορδόφωνο μουσικό όργανο που το χρησιμοποιούν από παλιά οι Σκανδιναβοί για να υποδέχονται... μελωδικά τους καλεσμένους τους! Κατασκευάζεται από διάφορα σκληρά ξύλα, ενώ το σχήμα και το μέγεθός της ποικίλλει. Ακόμα και ο αριθμός των χορδών διαφέρει και συναντάμε άρπες πόρτας που έχουν από τρεις έως δώδεκα χορδές. Κρέμονται στην εσωτερική πλευρά της πόρτας και, όταν αυτή ανοίξει, οι χάντρες που αιωρούνται κρούουν τις χορδές και παράγουν μια τυχαία αλλά ευχάριστη μελωδία.

23.1 Άρπα πόρτα.
(Κατασκευή: Π. Καμπύλης)

Πώς θα κατασκευάσεις μια άρπα πόρτας[26]

Κάθε άρπα πόρτας που... σέβεται τον εαυτό της έχει ένα ηχείο, συνήθως ένα ξύλινο «κουτί», μερικές χορδές με διαφορετικό μήκος για να δίνουν διαφορετικούς ήχους και ισάριθμες χάντρες που κρέμονται από πετονιά ή λεπτό σπάγκο.

23.1 Αυτοσχέδια άρπα πόρτας
(Κατασκευή: Π. Καμπύλης)

Για ηχείο μπορείς να χρησιμοποιήσεις ένα μεταλλικό κουτί από μπισκότα, ένα ξύλινο κουτί από κάποιο παλιό παιχνίδι, μια νεροκολοκύθα που της έχεις αφαιρέσει τους σπόρους ή ό,τι άλλο θεωρείς κατάλληλο.

Οι χορδές μπορεί να είναι μεταχειρισμένες από κάποιο μουσικό όργανο ή κομμάτια από την πετονιά του... ψαρέματος!

Για να σταθεροποιήσεις τις χορδές, θα χρησιμοποιήσεις τις γνωστές σου από προηγούμενες κατασκευές βιδοθηλιές ή, στην ανάγκη, απλά καρφάκια.

Οι χάντρες μπορούν να βρεθούν από κάποιο παλιό κόσμημα, αλλά μπορείς να τις φτιάξεις από πηλό ή να χρησιμοποιήσεις παξιμάδια από βίδες ή κάτι άλλο σχετικό.

Για καβαλάρηδες μπορείς να χρησιμοποιήσεις κομμάτια από παλιά μολύβια!

Καλή επιτυχία!

---

26. Οι φωτογραφίες και ο σχεδιασμός της κατασκευής είναι του Παναγιώτη Καμπύλη.

Μουσική και... γλυπτική[27]

Ο γνωστός Έλληνας γλύπτης Τάκης δημιούργησε το 1964 το πρώτο μουσικό γλυπτό του που στη βασική δομή του είναι μια... άρπα πόρτας. Όμως του έδωσε μια εντελώς διαφορετική διάσταση. Ας δούμε πώς.

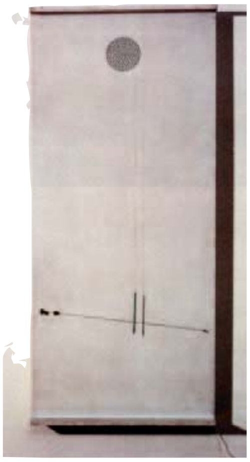

23.3 Μουσικό γλυπτό του Τάκη

Σε μια ξύλινη επιφάνεια που στηρίζεται στον τοίχο, ο καλλιτέχνης τέντωσε στο κάτω μέρος της μια χορδή κιθάρας ή πιάνου. Στο ύψος της χορδής καταλήγει μια βελόνα η οποία κρέμεται με νάιλον κλωστή από το πάνω μέρος της ξύλινης επιφάνειας.

Πίσω από την ξύλινη επιφάνεια είναι τοποθετημένος ένας ηλεκτρομαγνήτης ο οποίος, με τη βοήθεια ενός μηχανισμού, θέτει ανά τυχαία χρονικά διαστήματα σε κίνηση τη βελόνα, η οποία με τη σειρά της χτυπά στη χορδή παράγοντας ήχο.

Όταν απενεργοποιείται ο ηλεκτρομαγνήτης, η βελόνα αιωρείται ελεύθερα. Η ίδια ακριβώς κίνηση, άρα και ο ίδιος ήχος, δεν επαναλαμβάνεται ποτέ, καθώς κάθε φορά που ενεργοποιείται ο ηλεκτρομαγνήτης η βελόνα βρίσκεται σε άλλο σημείο, με αποτέλεσμα ο ήχος να είναι διαφορετικός!

Σύμφωνα με τον καλλιτέχνη, στόχος του είναι να «συνθέτουν τη μουσική» τα ίδια τα γλυπτά και όχι ο ίδιος. Στην ουσία διευρύνει τα όρια της γλυπτικής, εισάγοντας τις παραμέτρους του χρόνου, του ήχου, των φυσικών φαινομένων και των τεχνολογικών ανακαλύψεων. Ο Τάκης δημιούργησε πολλές παραλλαγές της αρχικής ιδέας του μουσικού γλυπτού, ενώ γύρω στο 1974 ανέπτυξε και έναν άλλο τύπο μουσικών γλυπτών χρησιμοποιώντας αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Προπέλες πλοίων, τουρμπίνες αεροπλάνων, εξαρτήματα από βιομηχανικές μηχανές, τμήματα από βυτιοφόρα κ.ά. έγιναν με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητών μουσικά γλυπτά.

Μπορείς κι εσύ να πειραματιστείς και να δημιουργήσεις τα δικά σου ηχητικά έργα τέχνης και να τα παρουσιάσεις στους συμμαθητές σου!

Προσπάθησε να φέρεις στο μυαλό σου μια κινηματογραφική ή θεατρική σκηνή που θα ταίριαζε με τα λόγια του τραγουδιού «Η Κυριακή» και περίγραψέ τη.

---

27. Οι πληροφορίες για τα μουσικά γλυπτά του Τάκη αντλήθηκαν από τον εκπαιδευτικό φάκελο της συλλογής Εμφιετζόγλου που επιμελήθηκε η κ. Ευγενία Αλεξάκη.

Κάθε φορά που ένας μουσικός έρχεται στην μπάντα, αυτή αλλάζει. Οι προσωπικότητες την αλλάζουν.

Miles Davis

Συμπλήρωσε τα κενά του κειμένου που ακολουθεί με τις λέξεις που βρίσκονται στο πλαίσιο. Κάθε λέξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί περισσότερες από μία φορές.

μικρόφωνο *ενισχυτής* *ηλεκτρονικός υπολογιστής*
ηχολήπτης *CD player* *studio*
μίκτης *ηλεκτρική* *μεγάφωνο* *CD*

Ένα πρωινό στην αίθουσα ηχογραφήσεων (studio)

Όπως κάθε πρωινό, ο παγκόσμιας φήμης τραγουδοποιός και κιθαρίστας Notis ξύπνησε κεφάτος και γεμάτος όρεξη για δημιουργία. Είχε «κλείσει» ένα γνωστό _______________ της περιοχής του για τέσσερις ώρες. Μόλις έφτασε εκεί, χαιρέτησε τον _______________, έβγαλε και κούρδισε την _______________ του και τη συνέδεσε με έναν _______________. Ο _______________ του συνέστησε να παίζει λίγο... συγκρατημένα γιατί είχε καταστρέψει πολλούς _______________ μέχρι σήμερα. Έκανε μερικές δοκιμές και, όταν ο ήχος που έβγαινε από τα _______________ τον ικανοποιούσε, άρχισε να ηχογραφεί. Στη συνέχεια δοκίμασε και να τραγουδήσει. Του έφεραν ένα _______________ και, όταν όλα ήταν έτοιμα, άρχισε να παίζει και να τραγουδά. Μέσω ενός _______________ και ενός _______________ _______________ τα πάντα γράφονταν σε ένα _______________. Όταν οι τέσσερις ώρες πέρασαν, πλήρωσε τον _______________, πήρε το _________ και γεμάτος ανυπομονησία επέστρεψε σπίτι του. Αφού το έβαλε στο _______________ _______________ το άκουσε και έκανε τη... συνηθισμένη του κίνηση. Το πέταξε στα σκουπίδια! Τίποτα δεν τον ικανοποιούσε! Ας είναι όμως! Αύριο ξημέρωνε μια καινούργια μέρα. Σήκωσε το ακουστικό του τηλεφώνου και ____

____

____

____

____

____

(Συμπλήρωσε το τέλος της ιστορίας με τη δική σου εκδοχή)

Ακούστε το κι αλλιώς

Η ηχογράφηση που κάνατε στο τραγούδι «Η Κυριακή» αποτελεί μια δική σας διασκευή αυτού του κομματιού.

Ακούστε τρεις διαφορετικές εκτελέσεις ενός αποσπάσματος από το κλασικό έργο του Λ.Β. Μπετόβεν ***Πέμπτη συμφωνία***. Η μια είναι πιστή εκτέλεση του έργου και οι άλλες δύο είναι πιο ελεύθερες και σύγχρονες διασκευές.

Ποια είναι η πιστή εκτέλεση; ☐

Ποια είναι η γνώμη σου για τις δύο διασκευές;

Ποιο απόσπασμα σου αρέσει περισσότερο και γιατί;

Μουσική και τεχνολογία

Η σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία μάς προσφέρει εκπληκτικές δυνατότητες και το μόνο που μένει είναι να τις... εκμεταλλευτούμε! Στις μέρες μας ένας απλός ηλεκτρονικός υπολογιστής μπορεί με το κατάλληλο λογισμικό να μετατραπεί σε ένα πλήρες σύστημα για την ηχοληψία, ηχογράφηση και αναπαραγωγή της μουσικής. Υπάρχουν ειδικά προγράμματα με τα οποία ο υπολογιστής δέχεται το ηχητικό σήμα από μια πηγή, π.χ. από το μικρόφωνο ή από το αρμόνιο, και μέσω της κάρτας ήχου το επεξεργάζεται, το ηχογραφεί και το αποθηκεύει στο σκληρό δίσκο.

Οι δυνατότητες επεξεργασίας που μας δίνει είναι τεράστιες, αφού μπορούμε να αλλάξουμε κάθε παράμετρο και χαρακτηριστικό του ήχου (ένταση, χροιά, διάρκεια, οξύτητα) και να τον κάνουμε κυριολεκτικά... αγνώριστο!

Ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία που μας παρέχει η τεχνολογία είναι τα ειδικά προγράμματα. Με αυτά μπορούμε να γράφουμε τις νότες μιας μελωδίας και ο υπολογιστής να μετατρέπει σε ήχο ό,τι γράψαμε!

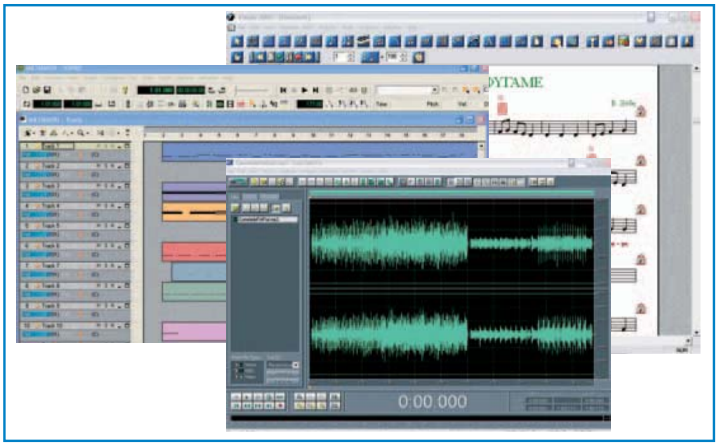

24.1 Μουσικά λογισμικά

Υπάρχουν δύο χρυσοί κανόνες για μια ορχήστρα: άρχισε μαζί και τελείωσε μαζί.

Thomas Beecham

Η σχολική χρονιά φτάνει στο τέλος. Μαζί της τελειώνει και το δημοτικό σχολείο.

Θα ήθελες να κρατήσεις μια... μουσική ανάμνηση από τους συμμαθητές σου; Δεν έχεις παρά να φτιάξεις ένα μουσικό λεύκωμα. Θα χρειαστείς ένα τετράδιο, λίγη φαντασία και αρκετή... νοσταλγία. Ετοίμασε μερικές ερωτήσεις και ζήτησε από τους συμμαθητές και τους δασκάλους σου να γράψουν κάτι σχετικό και... χιουμοριστικό. Να μερικές ιδέες:

Ποιο μουσικό παιχνίδι σε ψυχαγώγησε περισσότερο;

Με ποιο συμμαθητή μας θα ήθελες να τραγουδήσεις σαν ντουέτο;

Με ποιο μουσικό όργανο μπορείς να κάνεις έναν αστείο ήχο; Περίγραψέ τον!

Ποιος είναι ο αγαπημένος σου ρυθμός; Γράψ' τον με ένα δικό σου τρόπο!

Παίξτε... μετά μουσικής!

Τι θα λέγατε να φτιάχνατε το δικό σας ξεχωριστό επιτραπέζιο παιχνίδι; Ένα παιχνίδι που θα το παίξετε βέβαια... μετά μουσικής και στο οποίο εσείς θα θέσετε τους κανόνες. Για να μην υπάρχουν... ζαβολιές γράψτε τους κανόνες στον πίνακα της επόμενης σελίδας.

Καλή διασκέδαση!

Κανόνες Παιχνιδιού

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.

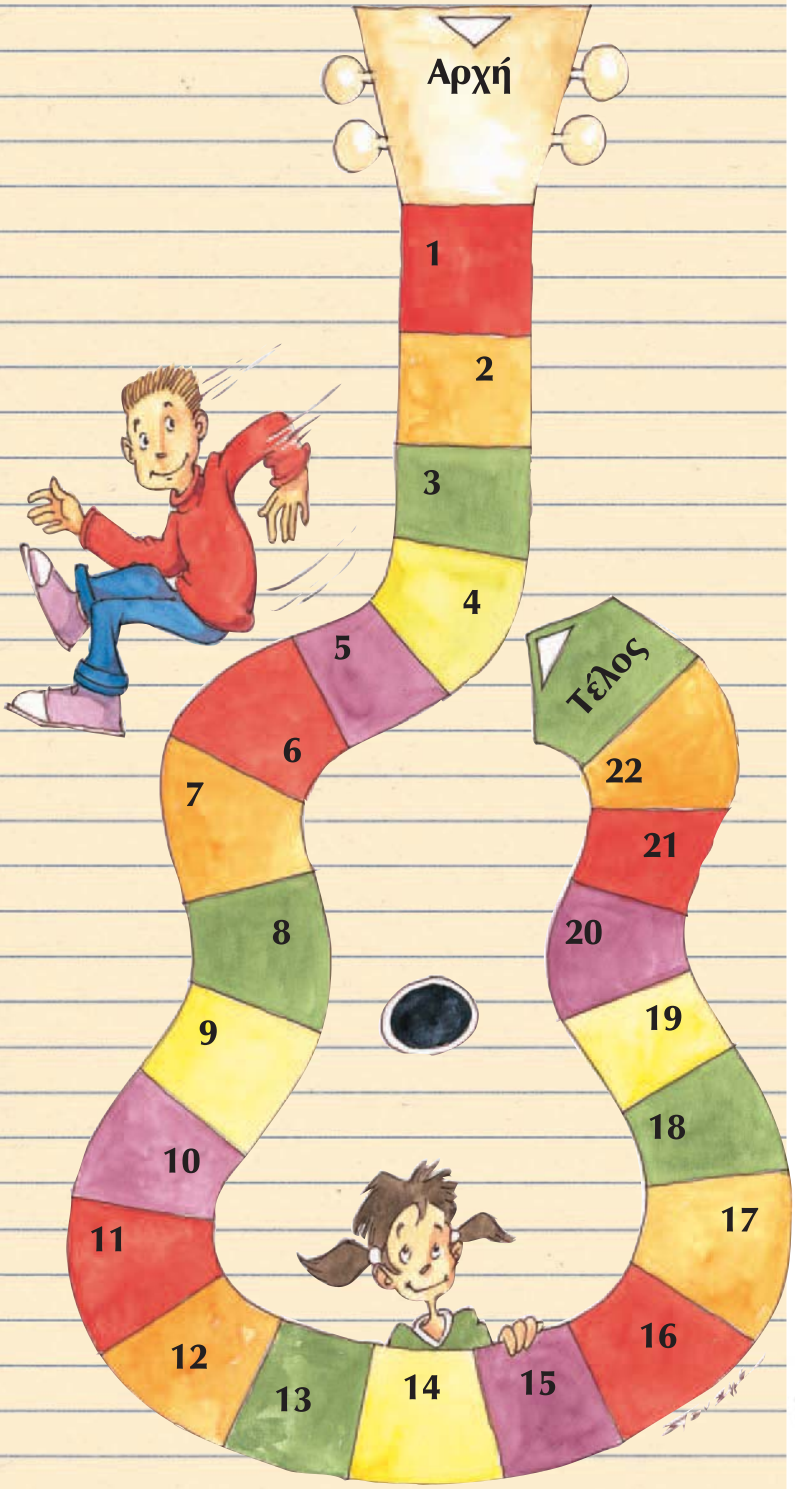

Να που φτάσαμε στο τέλος του μουσικού μας ταξιδιού.

Είπαμε τέλος; Μα στα μουσικά ταξίδια δεν υπάρχει τέλος.

Η μουσική ποτέ δεν τελειώνει!

Υπάρχει παντού στη ζωή μας...στα τραγούδια που τραγουδάμε, σε ότι ακούμε, σε ότι σε ότι αισθανόμαστε, σε ότι ζούμε, στην ανάσα μας, στους χτύπους της καρδιάς μας...

Του χρόνου σίγουρα θα μάθεις πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα. Το ταξίδι θα συνεχιστεί.

Μέχρι τότε...

Καλό Μουσικό Καλοκαίρι!

Πηγές εικόνων[1]

Ενότητα	Προέλευση
17.1, 4.2, 17.3, 17.2	Ανωγειανάκης, Φ. (1976). *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*. Αθήνα: Μ.Ι. Εθνικής Τραπέζης.
7.2, 7.3, 7.1	Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά.
24.1, 23.2	Αρχείο Π. Καμπύλη.
13.1	Εφημερίδα *Καθημερινή* – Παιδική Εφημερίδα *Οι Ερευνητές πάνε παντού*.
4.1, 17.8, 17.6	Ηλεκτρονική Πινακοθήκη της Ελληνικής Ζωγραφικής. Εφημερίδα *Το Βήμα*, Δ.Ο.Λ.
7.7	Θεοδωράκη, Μ. (1997). *Μελοποιημένη Ποίηση - Τραγούδια* (Τόμος Α′). Αθήνα: Ύψιλον Βιβλία.
10.2	Λεούση, Λ. (2003). *Ιστορία της Ελληνικής Μουσικής*. Αθήνα: Άγκυρα.
21.1	Μονεμβασίτης, Γ. (1996). *Τα Μουσικά Όργανα Παλιά και Νέα*. Αθήνα: M.O.S.
17.11	Μουσείο Βούρου-Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών).
7.5	Παπαδοπούλου, Ζ. (2000). *Κάποτε στη Δήλο... η Μουσική και ο Χορός - Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα*. Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ. - ΚΑ′ ΕΠΚΑ.
7.4, 9.3	Παπασπήλιος, Κ. (2005). *Αρχαίων Ήχων Άρμοσις - Έρευνα, Μελέτη και Κατασκευή Ν. Μπρας*. Αθήνα: Κέδρος.
8.1, 10.1, 10.3, 17.4	Περιοδικό *Δίφωνο*.
23.1	Περιοδικό *Μαστορέματα*.
19.1	Ριζόπουλος, Γ. (Επιμ.)(1987). *Γνωριμία με τα Μουσικά Όργανα*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.
9.1	Στ. Βασιλειάδης – Α. Φραγκούλη – Β. Ασημομύτης (1989). *Η μουσική μέσα από την Ιστορία της – Β′ Γυμνασίου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
17.5	Στρατηγού Μακρυγιάννη «Απομνημονεύματα», Κείμενο - Εισαγωγή - Σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη. Αθήνα: Εκδόσεις Μπάϋρον.
23.3	Συλλογή Εμφιετζόγλου, Εκπαιδευτικός Φάκελος.
17.10, 17.7, 17.9	Χριστόπουλος, Γ. (εκδ.) (1975). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: Η Ελληνική Επανάσταση και η Ίδρυση του Ελληνικού κράτους 1821-1832, τ. ΙΒ′*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
9.2	Χρυσουλάκη, Σ. (Επιμ.) (2003). *Μουσών Δώρα*. Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ.

1. Η επιλογή των εικόνων έγινε από τον Παναγιώτη Γ. Καμπύλη.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α′).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.